

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor: 2012-02-14 Dnr: 2020-05075

Isterbandet 6

Antikvarisk förundersökning
2021-12-03, rev 2022-02-14

white

Objekt		Beställare	Omslagsbilder	Ansvarig	Medverkande
Objekt:	Enskedestationen	St Erik Markutveckling	Framsida:	Annika Andersson	Paulina Virta
Stadsdel:	Johanneshov		Källa: Stockholms stadsarkiv	Bebyggelseantikvarie	Byggnadsantikvarie
Kommun:	Stockholm			White Arkitekter AB	
Län:	Stockholmslän			Östgötagatan 100, Stockholm Tel. +46 8 402 26 33 annika.andersson@white.se	

INNEHÅLL

Inledning	4
Bakgrund, syfte och metod	6
Övergripande historik	10
Elekticiteten i Stockholm	12
Enskedestationens tillkomst	14
Exteriöra förändringar	22
Interiörens utformning och ombyggnationer	26
Karaktärisering	34
Enskedestationen i staden	36
Siktlinjer	38
Exteriör karaktärisering	42
Interiör karaktärisering	46
Kulturhistorisk värde	54
Platsens bärande berättelse	56
Kulturhistorisk värdering	58
Uttryck för det kulturhistoriska värdet	60
Förvalta, förstärka, utveckla	62
Möjligheternas rum	64
Förvalta, förstärka, utveckla	66
Källor	68

INLEDNING

I DETTA KAPITEL BESKRIVS:

-BAKGRUND, SYFTE OCH METOD

-TIDIGARE STÄLLNINGSTAGANDEN

-LAGRUM

Detalj från ett av trapphusen.

Bakgrund, syfte och metod

BAKGRUND OCH OMFATTNING

White har givits i uppdrag av St Erik Markutveckling att utföra en antikvarisk förundersökning av Enskedestationen belägen på fastigheten Isterbandet 6. Utredningen har föregåtts av platsbesök i augusti 2021 samt november 2021.

I uppdraget ingår en översiktlig historik gällande interiör såväl som exteriör samt en kulturhistorisk karaktärisering av byggnaden. Utredningen avslutas med en sammanställning av byggnadens kulturhistoriska värde. Kunskap har i huvudsak inhämtats från tryckta källor, historiska fotografier, äldre ritningar, bygglovshandlingar, historiska kartor och platsbesök.

Utredningarna läses bäst som liggande A4 i uppslagsformat.

Samtliga fotografier är tagna av White arkitekter om inte annat anges. Bilder från White arkitekter är upphovsrättsskyddade och får endast användas efter tillstånd från det aktuella uppdragets uppdragsledare.

SYFTE

Dokumentet *Antikvariska förundersökningar* är ett verktyg att använda inför planläggning samt under förprojekterings- och projekteringsfasen då en byggnad eller ett område ska genomgå förändringar.

Dokumentet syftar till att ge en bakgrund till varför en byggnad och dess närmiljö har utvecklats som det gjort, vilka karaktärsdrag, värden och berättelser som är bärande. Samtidigt syftar förundersökningarna till att ge förslag på hur bebyggelsemiljön kan förvaltas, förstärkas och

utvecklas för att skapa nya värden samt lyfta värden och berättelser som idag inte är tydligt avläsbara.

KULTURHISTORISK KARAKTÄR ELLER VÄRDE?

I plan- och bygglagen (PBL), som reglerar hur vi bygger, görs en skillnad mellan karaktär och kulturhistoriskt värde. Karaktären är det vi upplever när vi rör oss i en miljö, t.ex. byggnadernas placering och arkitektoniska utformning. Det kulturhistoriska värdet är istället det vi kanske inte direkt ser, utan det som ligger till grund för varför bebyggelsemiljön eller byggnaden ser ut som den gör. För att tydliggöra skillnaden mellan karaktär och värde kan följande exempel ges:

När du tittar på en tavla utgör ramen, motivet och tavlans skick tillsammans dess karaktärsdrag. Värdet däremot ligger i om du tycker att motivet är vackert, vem som har målat tavlan samt tavlans proveniens.

Karaktärsdragen som beskrivs i denna utredning är förknippade med PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 17 §. För beskrivning av bebyggelseområdes karaktärsdrag används Boverkets *Checklista karaktärsdrag* som utgångspunkt.

Det kulturhistoriska värdet som beskrivs i denna utredning hanteras i PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 13 och 17 §§.

Vilka modeller som har använts för att tydliggöra såväl karaktärsdrag som värden beskrivs på s. 8.

FÖRFATTNINGSSKYDD

Översiktsplan

I översiktsplanens del om kulturmiljöer sammanställs planeringsinriktningar gällande kulturmiljön, där kulturarv ses som en resurs i en hållbar samhällsutveckling. Dessa formuleras enligt följande:

- Kunskap om stadens stadsbyggnadskaraktärer och stadslandskapet ska vara en utgångspunkt vid förändring, förnyelse och förtätning i stadens befintliga områden.
- Kulturmiljöns värden ska fortlöpande identifieras, säkerställas, tas omhand och utvecklas.
- Ny bebyggelse, ändringar och tillägg i befintliga miljöer ska utföras omsorgsfullt, med konsekventa karaktärsdrag och genomarbetade detaljer grundade på en gedigen analys.
- Bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen.

Gällande detaljplan

Byggnaden omfattas av Dp 94068, fastställd 1994-10-19. Byggnaden är försedd med en q-bestämmelse i planen vilket innebär rivningsförbud samt att fasaden inte får förvanskas.

Marken är avsedd användas som elteknisk anläggning, småindustri/hantverk, kontor.

Tomträtt

Fastigheten är upplåten med tomträtt.

Riksintresse

Aktuell fastighet ligger inte inom riksintresse för kulturmiljövården men angränsar åt söder till riksintresset Gamla Enskede (AB112) som omfattar Enskede villastad.

ÖVRIGA STÄLLNINGSTAGANDEN

Stockholms stadsmuseum

Byggnaden har av stadsmuseet fått en grön klassning vilket innebär att byggnaden bedöms ha ett högt kulturhistoriskt värde och bedöms vara särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Syftet med klassificeringen är att den ska kunna användas som ett kunskapsunderlag i det dagliga arbetet inom kommunens förvaltningar bland annat i samband med detaljplanering och bygglovsprövning. Informationen kan även användas av andra privata och offentliga aktörer inom stadsbyggnad liksom av en intresserad allmänhet som vill ha kunskap om stadens bebyggelse.

Utdrag ur Stadsmuseets klassificeringskarta.
Byggnaden har fått en grön klassificering.

INLEDNING

ANALYSMODELLER - KULTURHISTORISKT VÄRDE

För att beskriva det kulturhistoriska värdet har Riksantikvarieämbetets plattform för kulturhistorisk värdering använts som utgångspunkt. Plattformen bygger på fyra på varandra följande steg:

- A. Beskrivande
- B. Analyserande
- C. Planerande
- D. Beslutande

Vad de olika stegen innehåller beskrivs i modellen till höger. För att i dokumentet kunna följa de olika stegen är rubrikerna färgkodade enligt den högra delen av modellen.

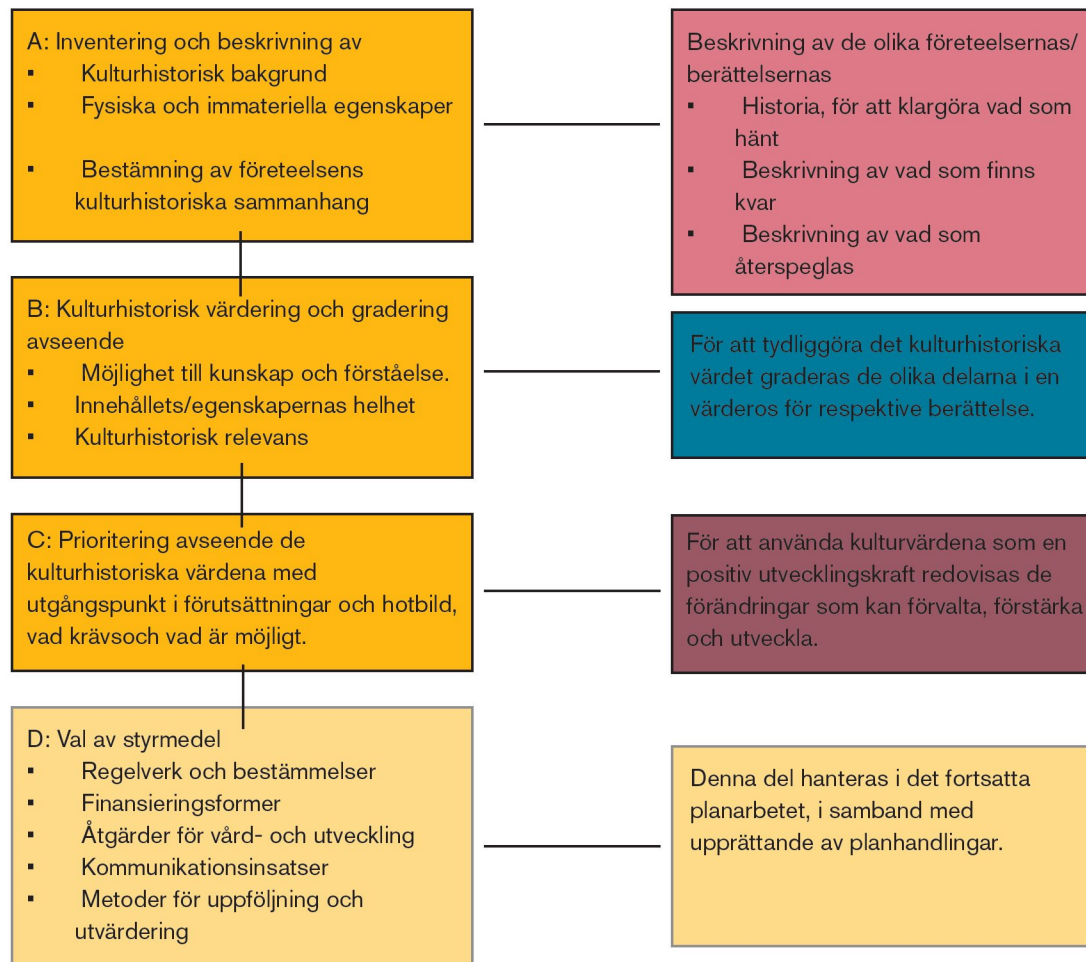
För att lyfta fram vilka fysiska och immateriella delar som utgör grunden för det sammantagna kulturhistoriska värdet har områdets bärande berättelser identifierats och lyfts fram. På så vis kan kulturvärdena sättas in i ett sammanhang annat än linjär historieberättning.

Som utgångspunkt för beskrivning av värden har den så kallade Unnerbäcksmodellen använts. Modellen beskrivs i Riksantikvarieämbetets bok *"Kulturhistorisk värdering av bebyggelse"* och bygger på att kulturvärden kan delas in i:

- Dokumentvärden
- Upplevelsevärden
- Förstärkande värden

Ovanstående värden delas i sin tur in i delvärden.

Som stöd för karaktärisering har Boverkets checklista använts.

ÖVERGRIPANDE HISTORIK

I DETTA KAPITEL BESKRIVS:

-ELEKTICITET I STOCKHOLM

- ENSKEDESTATIONENS TILLKOMST

- EXTERIÖRA FÖRÄNDRINGAR

- INTERIÖRENS UTFORMNING OCH OMBYGGNATIONER

Pågående byggnadsarbete vid den norra fasaden. Troligtvis är det tillbyggnaden från 1944 som är under uppförande. Källa Stockholms stadsarkiv.

Elektricitet i Stockholm

När elektriciteten först kom till användning under 1800-talets mitt, var det till andra saker än belysning, såsom att åstadkomma funktionella generatorer och elektriska maskiner. Inledningsvis, under 1800-talets slut började elektrisk kraft alstras för belysning i mindre, oftast kommunala elektricitetsverk, så kallade stadselverk. Dessa var nästan uteslutande ångdrivna. Vattenkraften hade ännu inte fått någon större betydelse i belysningsssammanhang då det med få undantag saknades centralt belägna vattenfall i städerna. Före introduktionen av växelströmssystem med transformatorer under de sista åren av 1800-talet kunde nämligen elektrisk ström endast med svårighet och förlust överföras längre sträckor. Elverk med ångdrivna kraftcentraler placerades därmed mitt i ledningsnäten. De var förhållandevis billiga att anlägga vilket passade i en tid då städerna inte hade möjligheter att finansiera större offentliga investeringar.

STOCKHOLMS ELEKTRICITETSVERK

Efter motion väckts år 1887 inom Stadsfullmäktige, inkom Gasverksstyrelsen 1889 med förslag till anläggning av ett elektricitetsverk på Norrmalm. Det så kallade Brunkebergsverket togs därefter i bruk, i september 1892. Dess uppgift var då att leverera elektrisk ström för belysningsändamål inom ett avgränsat område. Området i fråga var nedre Norrmalm med Blasieholmen, delar av Strandvägen och områden kring Humlegården upp till Villagatan. Brunkebergsverket hade inledningsvis en blygsam energiproduktion, men på några få år ökade efterfrågan på elkraft mycket kraftigt liksom utvecklingen av tekniska möjligheter att alstra den.

Värtaverket

Brunkebergsverket blev snabbt omodernt och hade med sitt läge begränsade utbyggnadsmöjligheter och omvandlades istället till understation när all produktion förlades i det nyuppförda Värtaverket 1903. Det nya elverket förlades i stadens utkant i närheten till hamn, för att underlätta transporten av stenkol.

Elektriciteten producerades i Värtaverket genom koleldade ångturbiner. Från Värtaverket leddes strömmen till understationer förlagda på olika platser i staden, på vilka strömmen omvandlades till likström och distribuerades till närliggande abonnenter.

Under 1910-talets slut inleddes verkets vattenkraftsepok. Elektricitetsverket var delägare i några vattenkraftverk och uppförde sin egna första vattenkraftstation, Untraverket under 1910-talet. Efter att Untraverket färdigställdes 1918 tillgodosågs nästan hälften av Stockholms energibehov av vattenkraft och elnätet kunde nu byggas ut i allt större omfattning.

Elkraftens brukare

Utöver belysningsändamål blev spårvägen i början av Värtaverkets verksamhetstid den största elkonsumenten. Man började vidta åtgärder för att erhålla industrin som kund av elkraft, genom att framhålla och göra det mer fördelaktigt att ansluta sig till ett kraftverk istället för att själv alstra sin energi. År 1909 blev ett genombrott för den tunga industrin, detta till följd av övergången till växelström. När elverket började direktleverera högspänd

el med växelström till industrin kunde elverken konkurrera med industrianläggningarnas egna drivkraft. Industrin blev därmed elverkens största strömförbrukaren.

Sammanfattningsvis kom sekelskiftet 1900 att kännetecknas av en övergång från ångan till vattenkraft och likströmmen till växelström och då även industriernas elektrifiering.

Vidare utveckling

Under 1950-1970 fördubblades elanvändningen i Stockholm. För att klara detta krävdes kraftig utbyggnad av såväl transformatorstationer som elnät. För försörjning av innerstaden och senare även vissa förorter byggdes tryckpunktstationer. Det fanns sju sådana stationer vid denna tid; Brunkeberg, Kronoberg, Vanadislund, Örby, Hägerstalund, Liljeholmen och Bromma.

Under 1970-talet konstaterades att många av anläggningarna var föråldrade. Många anläggningar var inte längre drift och inte heller personsäkra. Inställningen till personsäkerhet förändrades liksom frågor om arbetsmiljö, samtidigt som begreppet elsäkerhet lanserades. Verksamheten förändras nu från nyinvestering till reinvestering gällande stationer och nät.

ELEKTRICITETEN I SAMHÄLLET

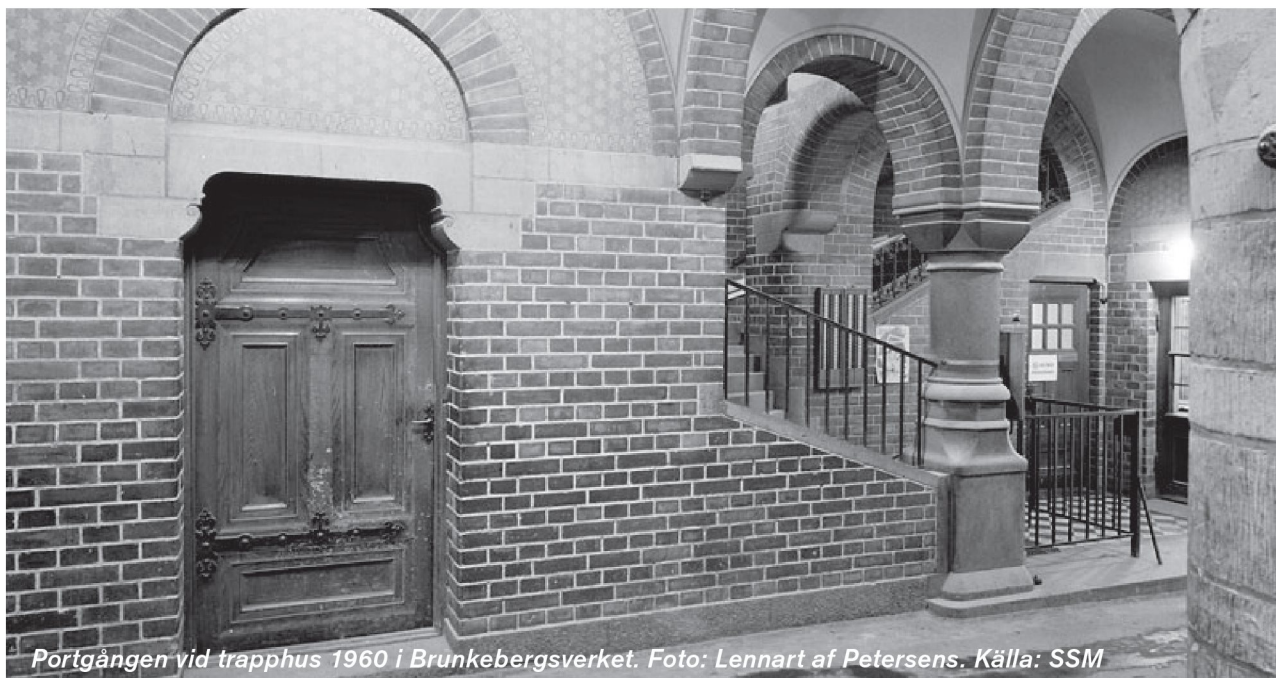
Under 1800-talets slut genomgick Stockholm en stor omvandling till modern huvudstad med självstyre genom stadsfullmäktigeinstitutionen, folkskolor, sjukhusvattenledningsverk, renhållningsväsende, påkostade offentliga byggnader och parker, järnvägar, telefon och elektricitet.

Elektriciteten kom att påverka människors liv, omdana stadsbilden och bidra till det industriella uppsvinget. Elektriciteten bidrog till utvecklingen av infrastrukturen i staden med försörjningen av eldrivna spårvagnar.

Efter andra världskriget vidtog en period av hög tillväxt och Stockholms energianvändning ökade kraftigt. En mängd nya tekniska, energislukande innovationer spreds i hemmen.

Elektricitetens stora betydelse låg i dess potential att omvandlas till andra energiformer, mekaniskt arbete, värme och den kunde nu överföras på betydande avstånd. Elektriciteten har på så vis inneburit en sänkt produktionskostnad inom industri och hantverk men även en höjning av det allmänna välbefindandet.

Elektrifieringen innebar också ett ökat nyttjande av inhemska kraftkällor och minskad import av kol och olja, till följd av vattenkraften. Vilket hade en stor nationalekonomisk betydelse.

Portgången vid trapphus 1960 i Brunkebergverket. Foto: Lennart af Petersens. Källa: SSM

LIKSTRÖM OCH VÄXELSTRÖM

När Stockholms elektricitetsverk för första gången, 1892 levererade elektriskt ljus till gatubelysning i staden skedde detta över ett likströmsnät. Likströmmen skulle bli dominerande under nästan 40 år.

Till en början användes enbart likströmmen vilket innebar höga energiförluster och kostnader. Växelströmmen hade i sin tur egenskapen att

transformeras till hög spänning för själva överföringen och kunde därefter transformeras till likström på konsumtionsplatsen, vilket blev understationernas uppgift.

Övergången till växelström blev en milstolpe i den svenska kraftöverföringens historia som även gjorde det möjligt att utnyttja vattenkraftresurser, belägna runt om i landet.

Enskedestationens tillkomst

ENSKEDE

Fram till slutet av 1800-talet var området en lantlig del av Brännkyrka socken. Området låg inom Enskede gårds ägor och användes mest till åkermark och odlingar. Egendomen såldes 1904 till Stockholms stad och marken togs i anspråk för framtida exploatering. Under denna tid rådde stor bostadsbrist i Stockholm. Till Enskedeområdet planerades bland annat trädgårdsstaden men här förlades även stadens Slakthus. I samband med dessa utbyggnader drogs även en spårvagn till området. Utbyggnaden skedde i en tid då allt fler industrier och bostäder försågs med elektricitet från stadens elektricitetsverk, varför behovet av en transformator station uppstod.

Fram till 1913 ingick området i Brännkyrka landskommun, som 1913 inkorporerades med Stockholms kommun. Därefter börjar Enskedeområdet tas i allt större omfattning, främst för bostadsändamål.

ENSKEDESTATIONEN

I början av 1900-talet när Värtaverket stod färdig skedde eldistributionen i form av växelström via markkablar. Enskedestationen var en likriktarstation som omformade 6 kV växelström till 2x200 Volt likström till närliggande brukare. Enskedestationen fungerade på såvis som understation till Stockholms elektricitetsverk.

Runtom i Stockholm uppfördes understationer i den växande stadens utkanter. Enskedestationen anlades i direkt anslutning till Slakthusområdet som den avsåg skulle förse med elektricitet. Enskedestationen kom även

att tillgodose den nya förorten, Gamla Enskede, strax sydost om stationen med elenergi och troligtvis även den anslutande spårvägen.

Enskedestationen och slakthusområdet

I det ursprungliga förslaget till slakthuanläggningen skulle ett eget elektricitetsverk anläggas vid anläggningens maskincentral. Emellertid erhöll slakthusstyrelsen i en skrivelse i maj 1908 från styrelsen över Stockholms gas- och elektricitetsverk med en prisuppgift och tidpunkt då stadens elektricitetsverk kunde förse anläggningen med ström. Det uppgavs att med hänsyn till det behov av motorkraft, som kunde förväntas uppstå i slakthusområdets omnejd, så var styrelsen positiva till anläggandet av en understation på en lämplig plats i Enskede. För utan ett framtida kundunderlag betraktades anläggningen som ekonomiskt ofördelaktig. Kablarna framdrogs till slakthusområdets gräns på bekostnad av elektricitetsverket. Med hänsyn till den låga prisbilden förmodades det att det för slakthusanläggningen skulle bli fördelaktigt att helt och hållet basera sin maskindrift på drivkraft från elektricitetsverket och om ett ångmaskineri ändå skulle uppföras inom området kunde denna uppföras enligt minsta möjliga storlek. Slakthusstyrelsen beslöt att ta ström från elektricitetsverket.

Enskedestationen anlades strax söder om slakthustomten och var färdig att tas i bruk 4 september 1911. Dess största kund blev slakthusanläggningen. Från understationen leddes matarledning fram till en tryckpunktstavla förlagd

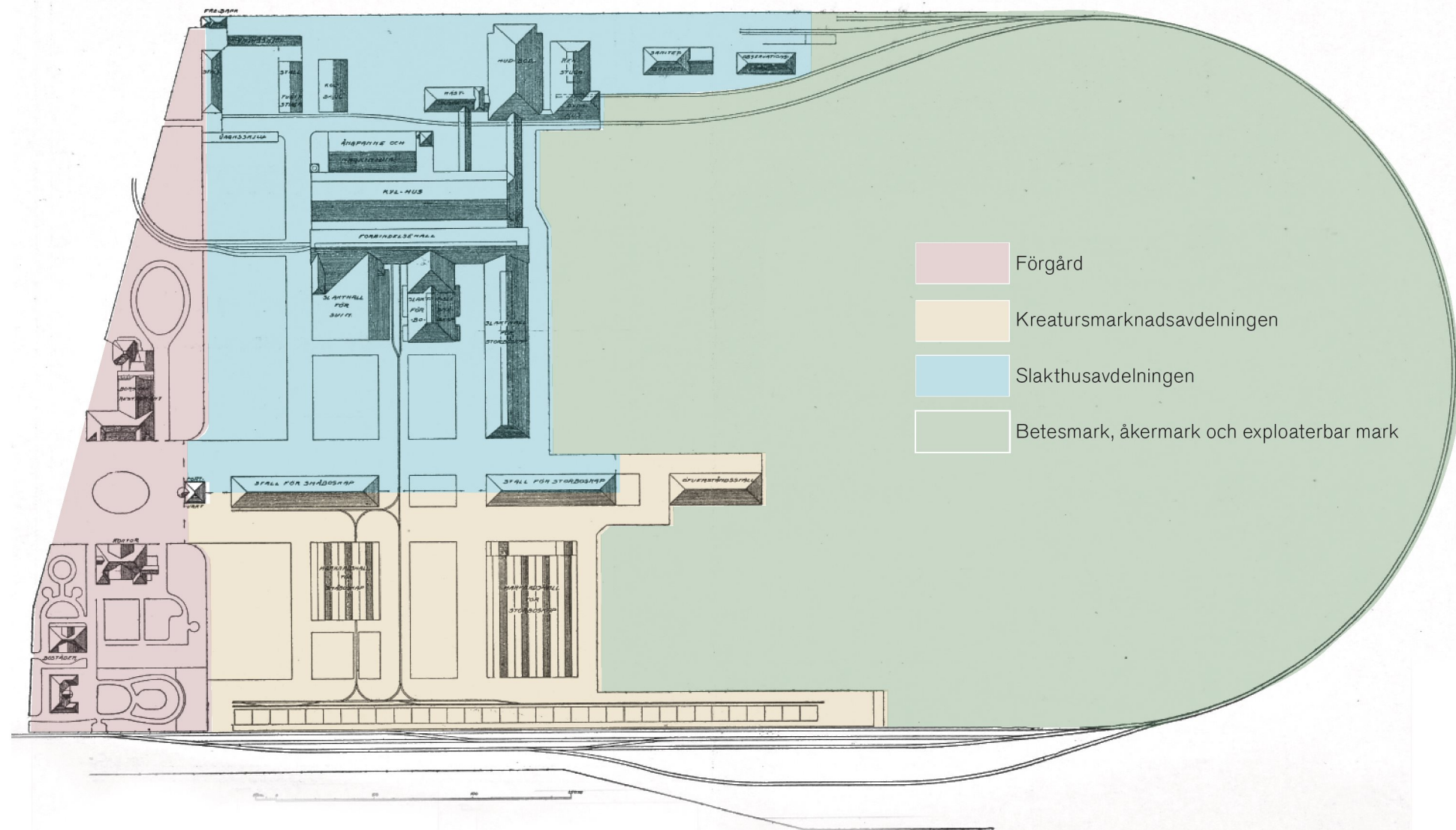
i ett rum vid nordliga gaveln av storboskapsstallet. Från tryckpunktstavlan ledde huvudledningar till områdets olika delar som grenade sig till servisledningar till centraler i varje byggnad. Strömmen var likström.

Anläggningen utfördes i överensstämmelse med Stockholms elektricitetsverks föreskrifter, enligt stadgar och förordningar om elektriska anläggningar för belysning eller kraftöverföring från den 31 december 1902 och den 4 mars 1904.

BYGGNADEN

Enskedestaionen ritades troligen av Ferdinand Boberg tillsammans med Gustaf de Frumiere, som bäge var anställda vid Stockholms elektricitetsverk vid stationens uppförande. Byggnaden kom att präglas av en genomarbetad gestaltning, i en stil influerad av nationalromantiken som kom till uttryck i dess rena linjer och framhävda plana ytor men även genom fasadmaterial. Den asymmetriskt placerade porten och de småspröjsade fönsterna utgjorde uttryckför den nationalromantiska stilen. Samtidigt blev de stora fönsterpartierna på den södra och norra fasaden ett estetiskt avbrott som snarare bar ett exotiskt uttryck.

Byggnaden uppfördes som en rektangulär, uppbruten byggnadsvolym i tre våningsplan med källare. Byggnaden fick en något utskjutande, murad sockel av grovthuggna granitblock i mindre format. På sockeln placerades fönsteröppningar till källarvåningen.

Byggnadens fasader murades i rött tegel och längs takfoten löpte ett band utsmyckad med ljust putsade blinderingar. På den sydliga fasaden skapades ett avbrott genom en risalit med en asymmetrisk placering.

Byggnaden fick en gles och regelbunden fönstersättning. Fönsterna utgjordes i huvudsak av långsmala stående rektangulära enlufts-fönster och rektangulära tvålufts-fönster. På den södra och norra fasaden placerades ett större spetsbågigt fönster med ett putsat understycke med inskription. Det spetsbåiga fönstret ingav ett exotiskt uttryck vilket bröt från det i övrigt nationalromantiska stildraget. Samtliga fönsterna var småspröjades med mönstermurade överstycken och fönsterfall i skiffer.

Portalen, en perspektivportal, fick en asymmetrisk placering i risaliten på den sydliga fasaden. Perspektivportalen avslutades med ett segmentbågformat valv med indragen entrédörr i trä.

Byggnaden kläddes med ett flakt brutet tak med ett kort takfall. Taket täcktes med enkupigt tegel. På taket fanns en murad skorsten.

Byggnaden ramades in med ett staket med robusta putsaden grinstolpar och smäcker grind i smide. På tomten planterades träd.

FERDINAND BOBERG

Gustaf Ferdinand Boberg, var en arkitekt och formgivare och räknas som en av Sveriges främsta arkitekter. Boberg var även en duktig grafiker, tecknare och möbeldesigner.

Boberg genomgick, efter studier vid Kungliga Tekniska högskolan i Stockholm, Konstakademiens arkitekturskola 1882–84 och erhöll vid avgäendet den kungliga medaljen. Efter sin studieresa 1885–86 till Italien och Frankrike började han arbeta som arkitekt i Stockholm. Han ritade främst paviljonger till utställningar offentliga byggnader och privata villor.

Han lånade ofta idéer och byggnadsformer från äldre tider och andra länder men omarbetade dessa på ett fritt och öppet sätt.

Han blev huvudarkitekt Vid värtagasverket och senare chefsarkitekt vid Stockholms elektricitetsverk med Gustaf de Frumiere som närmaste medarbetare. Han anlätades av staden vid gestaltningen av nya stora tekniska anläggningar för gas- och elproduktion, uppförda kring sekelskiftet 1900. På 1910-talets mitt avslutade Boberg i praktiken sin arkitektkarriär och började i stället arbeta med att avbilda kulturmiljöer runt om i Sverige.

Verk i urval

Gävle brandstation, Gävle, 1890
Brunkebergsverket, Stockholm 1892
Tulestationen, Stockholm, 1902-1906
Djurgårdsstationen, Stockholm, 1902
Värtaverket, Stockholm, 1903
Villa Eolskulle Stockholm, 1905–07
Centralposthuset, Malmö 1900–1906

GUSTAF DE FRUMERIE

Gustaf de Frumerie tog studentexamen 1890 och fick sin utbildning till arkitekt vid Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm 1895. Han var anställd arkitekt vid Stockholms gasverk (1904–1906) och vid Stockholms elektricitetsverk (1906–1937). Gustaf de Frumerie formgav även stolpar till båggljusarmaturer på Norrbro och Norrmalmstorg kring 1910-talet.

Gustaf de Frumerie blev känd genom några stora kontors- och industrianläggningar för Stockholms gas-, el-, och vattenverk där han tillsammans med Boberg var huvudarkitekt och så småning om efterträdde denne.

Verk i urval

Lillsjöstationen, Ulvsunda, Stockholm, 1913
Untra kraftverk, 1911-1918
Östermalmsstationen 1923-1925
Stockholms gasverk, 1906

Enskedestationens ursprungliga volym. Ett staket ramar in tomten och på tomten anas nyplanterade björkträd. Källa: Stockholms stadsarkiv.

LINJÄR UTVECKLING AV OMRÅDET

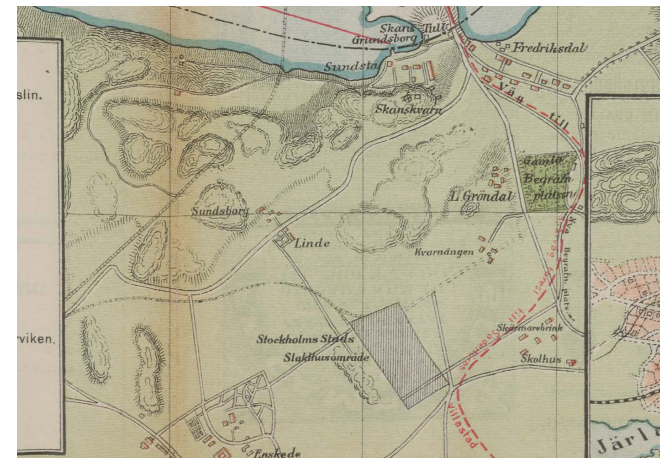
1750

Platsen för vad som skall komma att bli Stockholm stads offentliga slakthusområdet är beläget utanför staden och består av skogsmark.

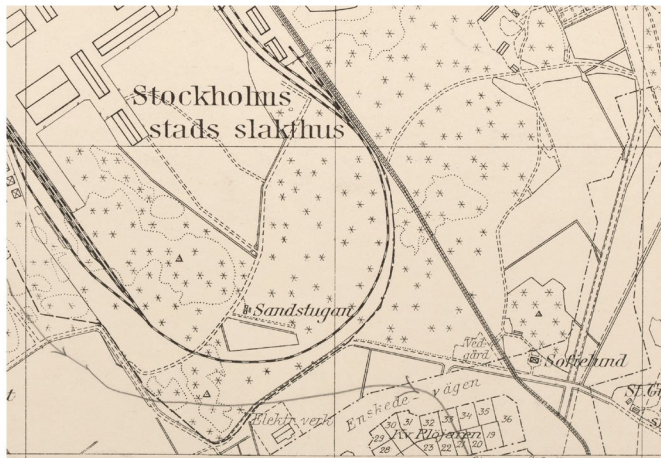
1861

Stockholm stad har köpt markerna för exploatering. Markerna är fortsatt skogs- och åkermark.

1906

Stockholm Stad har beslutat om platsen för det nya slakthusområdet vilket syns markerat i kartan.

1912

Söder om Enskedestationen har Enskedevägen tillkommit samt utbyggnaden av Gamla Enskede har påbörjats.

1934

Mellan Enskedestationen och Enskedevägen har en vändplan tillkommit och närområdet har bebyggts i allt större omfattning.

1954

Intill Enskedestationen har en byggnad uppförts. Öster om byggnaden finns ännu planteringar som kantas av industribebyggelse.

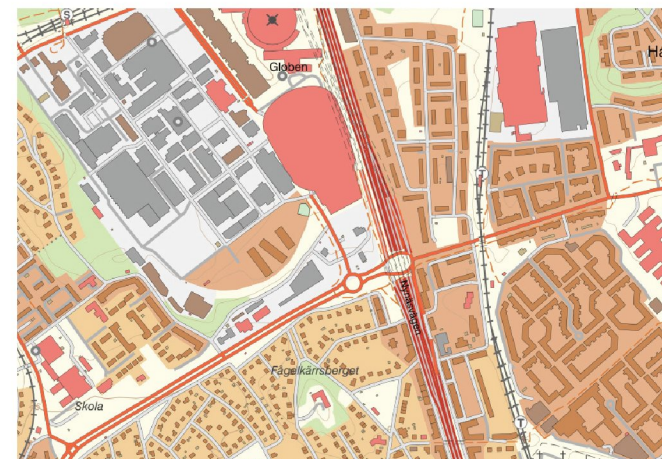
1958

Inga större strukturella förändringar har skett inom området. Hela slakthusområdet har tagits i anspråk för industriverksamhet. Vägen söder om anläggningen har dock dragits om och staketet till anläggningen bör ha försvunnit vid denna tid.

1971

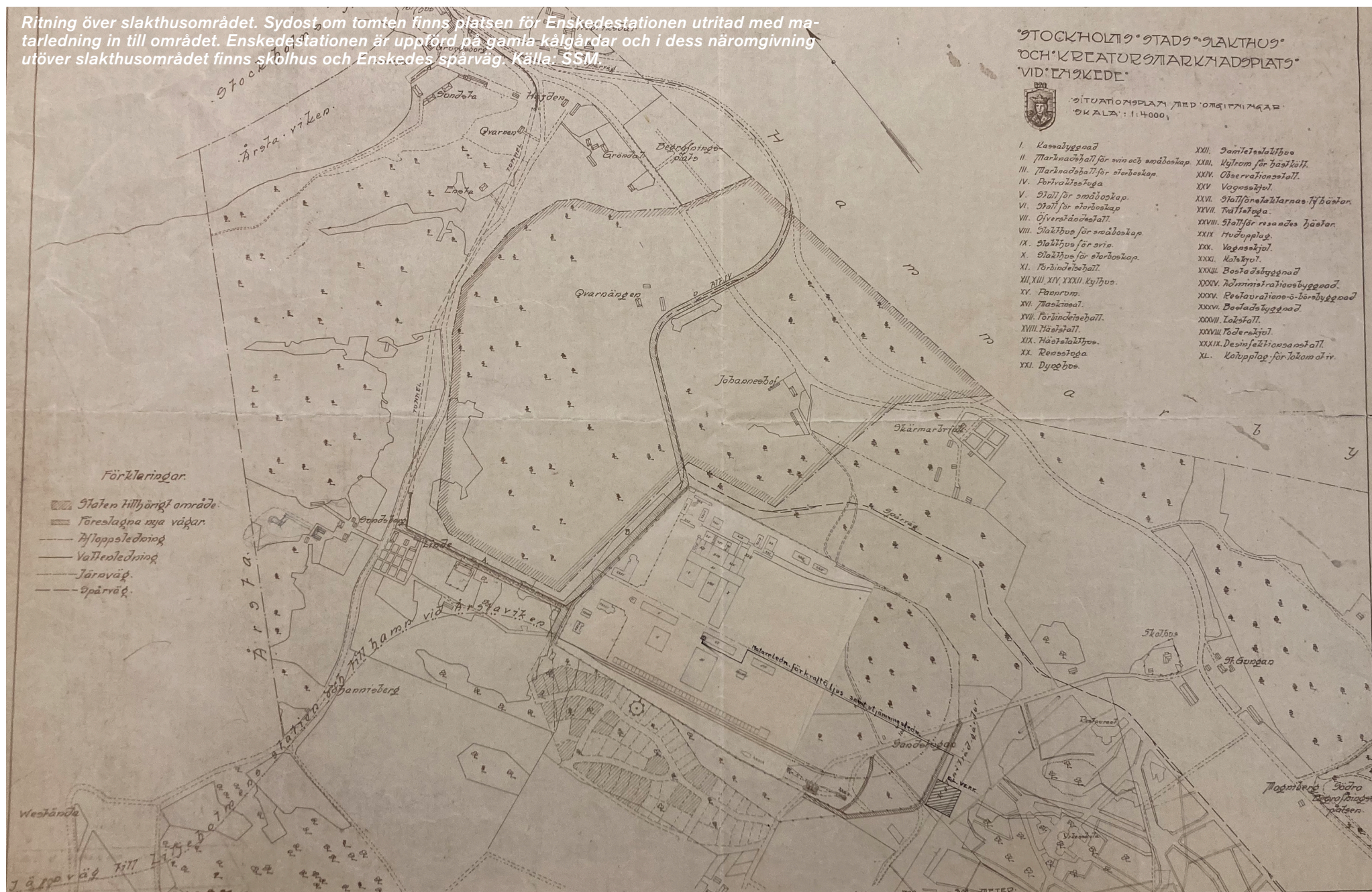
Enskedestationen har byggts till och verksamheten har expanderat till intill liggande fastighet. Trädkolevägen, vägen direkt söder om Slakthusområdet innan Enskedevägen, har utökats kraftigt i samband med att banvallen rivits. Enskedevägen har försetts med en trädallé.

2021

Globenområdet har nu bebyggts och det tidigare agrara landskap präglas nu av bebyggelse från olika tidsskeden. Fler byggnader har tillkommit inom området.

Ritning över slakthusområdet. Sydost om tomten finns platsen för Enskedestationen utritad med matarledning in till området. Enskedestationen är uppförd på gamla källgårdar och i dess näromgivning utöver slakthusområdet finns skolkhus och Enskedes spårväg. Källa: SSM.

Exteriöra förändringar

FÖRÄNDRINGAR I ÅRTAL

1911 - Nybyggnad Enskedestationen.

Byggherre C V Hultman.

Arkitekter: Troligtvis Ferdinand Boberg i samarbete med Gustaf de Fumerie

-1934. Tillbyggnad i ett plan mot norr.

Byggnaden anpassades i sin gestaltning efter den ursprungliga volymen med flackt tak, rektangulära höga fönster, mönstermurade överstycken och fasadmaterial.

Arkitekt: Okänd

1940 - Ombyggnad av bostadslägenhet på plan 1 och källare i Enskedestationen.

I källaren fanns efter ombyggnationen bränslerum och pannrum och bostadslägenheten var försedd med kök, vardagsrum, sovrum, personalrum och badrum.

Arkitekt: Sture Frölén

1941-1943 - Ombyggnad för likriktartransformatorer i samband med omläggning från likström till växelström. Ändring av planlösningar och fasad samt bland annat igensättning av fönster, däribland det stora spetsbågiga fönstret på norra fasaden. Nya höga rektangulära småspröjsade fönster togs upp i fasaden.

Arkitekt: Einar Eigert

1944-1950 - Tillbyggnad för 6 KV ställverk på fasad mot väst.

Tillbyggnaden uppfördes som en långsmal rektangulär huskropp som placerades på gaveln. Tillbyggnaden uppfördes i fyra våningsplan samt en källarvåning och sköt på så vis upp över taknocken på den befintliga byggnaden.

Fasadarkitekturen anpassades efter den befintliga byggnaden vad gäller fönster, blinderingar, takfall och fasadmaterial.

Arkitekt: Einar Eigert.

1955 - Ombyggnad för driftskontor.

Arkitekt: Einar Eigert

1963 - Nybyggnad av transformatorstation öster om byggnaden.

1971 - Ombyggnad av transformatorbyggnad för kontors- och personalbostäder.

På källarvåningen byggdes förrådsrum, motionssal och klädrum. På bottenplan byggdes verkstäder och ett kontorsrum. På plan 1, 2 och 3 inhystes kontor, rum för personal. Ombyggnationen innebar att nya fönster togs upp i fasad och vissa igenmurningar togs bort.

Arkitekt: Kurt Bark

1982-1985 - Påbyggnad samt ombyggnad för kontor och personalutrymmen.

Ombyggnaden innebar ett större ingrepp i planlösningen genom ombyggnation till cellkontor på plan 1 och bottenplan. Ombyggnationen innebar även fönsterbyten, tillkomna fönster och lanterniner, byte av dörrar och nytillkomna dörrar. En påbyggnad i ett våningsplan gjordes på den utskjutande lågdelen mot norr samt ett nytt entréparti på den norra fasaden.

Arkitekt: Lennströmgruppen AB

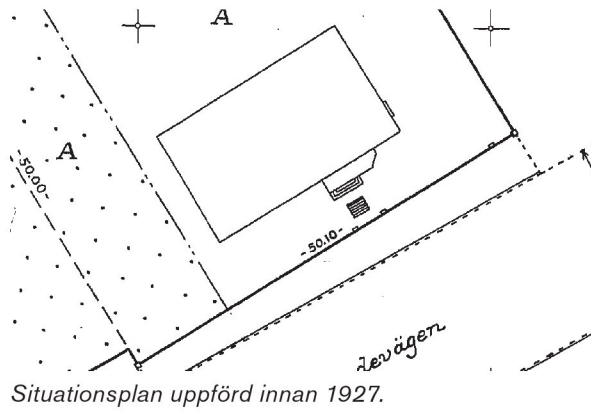
1995 - Tillbyggnad av kontorshus. Invändig ombyggnation. Tillbyggnaden förläggs på den västra och norra fasaden. På den norra fasaden tillkommer ett nytt entréparti.

Tillbyggnaden har en större skala men anpassas efter ursprunglig volym med takfall och fasadmaterial. Det tidigare spetsbågiga fönstret på den södra fasaden tas upp. Gällande planlösningen tillkommer fler kontorsrum samtidigt som öppna kontorsytor tillkommer. En förråds- och garagebyggnad uppförs nordöst om den ursprungliga byggnaden.

Arkitekt: Rombus Arkitekter AB

Övriga förändringar

- Igensatta dörr- och fönsteröppningar
- Ny upptagna fönster i fasad
- Delvis bytta fönster
- Byte av tak (nytt material)

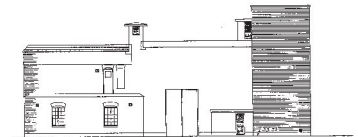
Situationsplan uppförd innan 1927.

Tillbyggnad på den nordliga fasaden.

Västra fasaden med tillbyggnad. Ursprunglig volym har byggts på med en våning.

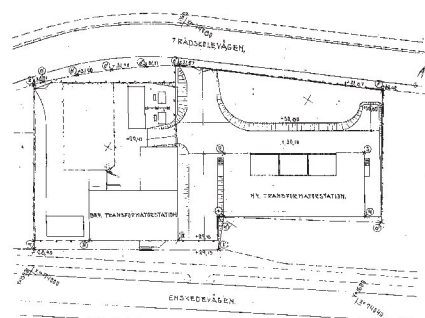
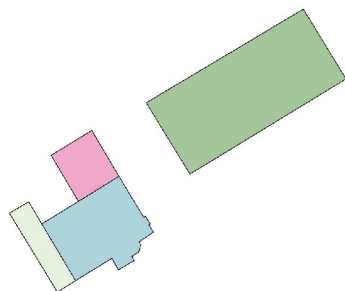

Norra fasaden med tillbyggnad. Fasaden har byggts om med ny dörr och igensatt spetsbågigt fönster.

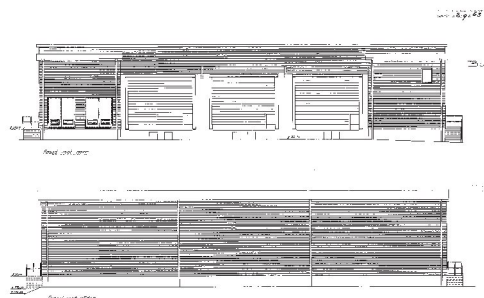

Södra fasaden med tillbyggnaden till vänster.

1963

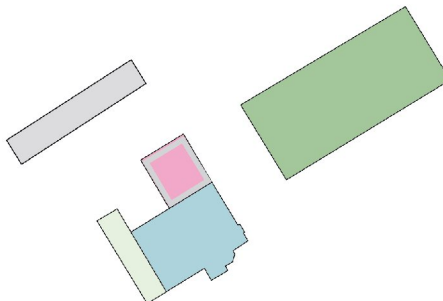

Situationsplan 1963 med ny tillbyggnad i öst. Bebyggelsen kopplas samman med väg.

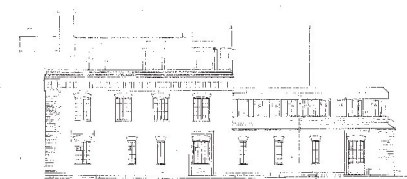

Ritning transformator. Övan norra fasaden, nedan, södra fasaden.

1983

Norra fasaden med påbyggnad på lågdel. Ny entré och nya fönster.

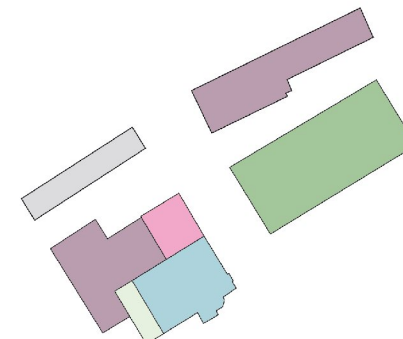

Östra fasaden med påbyggnad på lågdel. Ny entré och nya fönster.

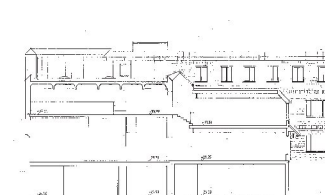

Nybyggnad garage. Övan; södra fasaden, nedan; norra fasaden.

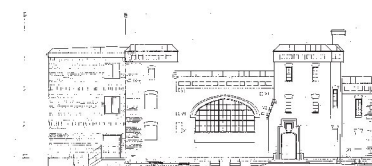
1995

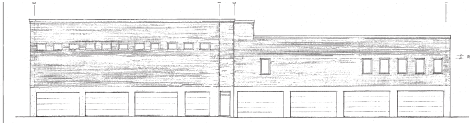
Nybyggnad kontorsdel norra fasaden. Nytt entréparti och fönster i påbyggnad på lågdel.

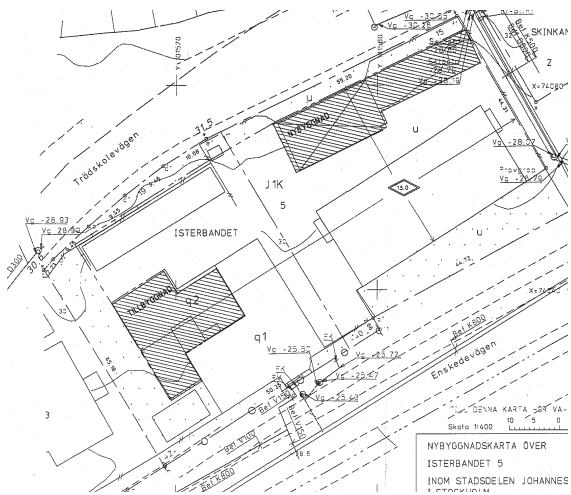
Nybyggnad kontorsdel östra fasaden.

Fönster tas upp i spetsbågigt fönster.

Södra fasaden garage- och förråds-
byggnad.

Tillbyggnad uppförd innan 1930.

Interiörens utformning och ombyggnationer

Maskinhallen

Ursprungligen var byggnaden huvudsakligen inredd efter sitt ändamål som transformatorstation med en stor maskinhall förlagd i byggnadens västra del. Den stora maskinhallen dominerade byggnadens utrymmen. Den sträckte sig som ett öppet utrymme tvärs över byggnaden, över två våningsplan. Gott ljusinsläpp garanterades genom de stora spetsbågiga fönsterpartierna på den södra och norra fasaden. Trots funktionen som maskinhall fick maskinhallen en omsorgsfull gestaltning. Väggarna i maskinhallen kläddes i tegel med rektangulära partier putsade i en ljuskulör, i likhet med den utvändiga fasaden. Golvet kläddes i huvudsak med plattor.

Entrén

Huvudentrén som förlades i byggnadens sydöstra del möttes av ett vindfång. Vindfångets väggar kläddes i tegel med dekorativa mönstermurningar och en nisch. Golven täcktes med plattor av olika material/kulör som bildade mönster. Från vindfånget ledde en trappa upp till personalbostaden på plan 1. Via vindfånget kunde man även ta sig vidare ut till tamburen och därifrån ner till källaren eller ut till maskinhallen. Även tamburens golv kläddes i med plattor som möttes av tidstypiska profilerade golvsocklar. Utrymmena och trappor skildes åt med fyllningsdörrar.

Källaren

På källarvåningen förlades bland annat förråd och pannrum. Rummen var relativt öppna och ljusinsläpp gjordes genom mindre högt placerade fönsterna. Golvet, väggar och innertak var i betong. Innertaket formades med för tiden typiska tunnvalv.

Plan 1

På plan 1 förlades en personalbostad och personalutrymmen. Personalbostaden förlades i byggnadens östra del. Denna del försågs med tidstypiska detaljer liksom övriga utrymmen med undantag från maskinhallen och källaren med fyllningsdörrar med eller utan glaspartier beroendevis på bakomvarande funktion. Dörrar omgavs av profilerade foder. Profilerade golvsocklar, fönstersnickerier och fönsterbrädor. Innertaket putsades och hade hålkäl.

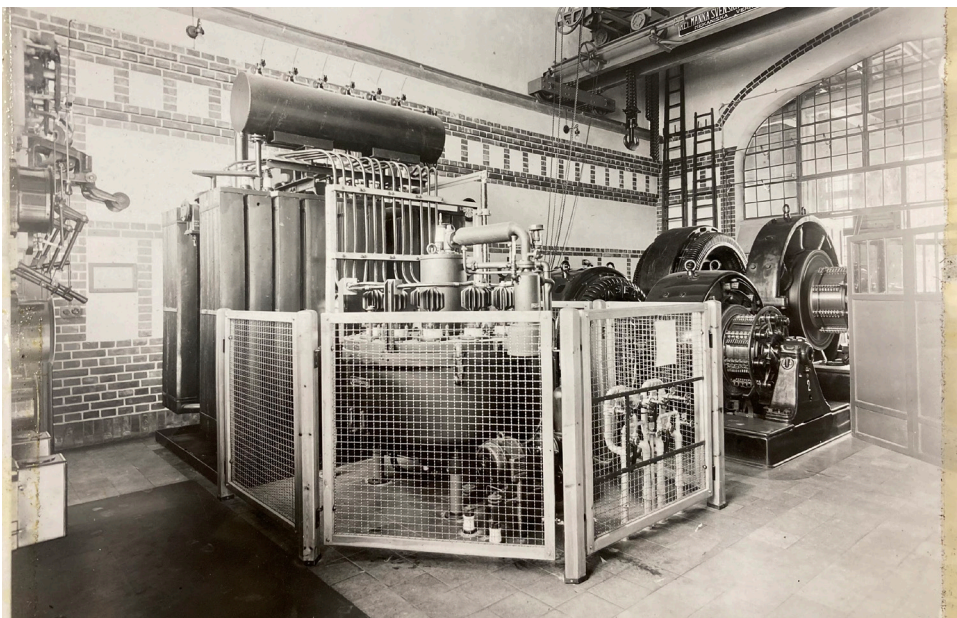
OMBYGGNATIONER OCH ÄNDRINGAR

Personalbostaden genomgick en ombyggnation under 1940-talet. Här inrymdes då kök, vardagsrum, sovrum men även personalutrymmen bestående av personalrum, kokvrå, dusch och omklädningsrum, stora delar av de ursprungliga snickerierna och ytskikt bevarades.

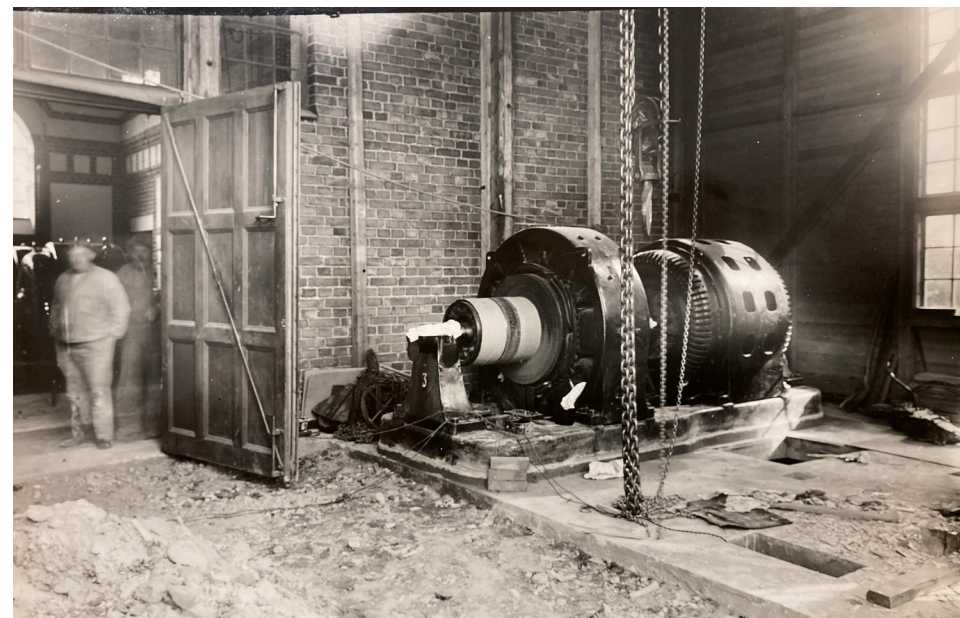
Under 1940-talet togs även byggnadens västra del i anspråk för ett ställverk och ytterligare ett våningsplan tillkom i denna del. I samband med detta byggdes en trappa i ställverkets södra ände.

Under 1970-talet användes byggnaden som verkstäder vilket innebar invändiga förändringar. Bland annat inreds källarvåningen med personalutrymmen såsom vilorum och motionsrum men även tvättrum tillkommer. På plan 1 förläggs kontorsrum, matsal och beställningsrum. Under 1980-talet sker de största invändiga förändringarna i byggnaden då stationen ombildas för kontorsändamål. Planlösningen formas med enskilda kontorsrum placerade utmed korridorer. Den första tillbyggnaden uppförd mellan 1920- och 30-talet byggdes på med en våning och inreddes med kontorsrum. Personalbostaden togs i anspråk för kontorsändamål men den ursprungliga planlösningen bevarades i huvudsak intakt. Under 1980-talet delades maskinhallen upp i två våningsplan med matsal på bottenvåningen.

Under 1990-talet revs en tillbyggnad tillkommen under 1940-talet på den norra och västra fasaden och ersattes med en ny kontorsbyggnad och ett nytt entréparti. Under 1990-talets slut började även 1980-talets enskilda kontorsrum öppnas upp för större gemensamma kontorsytor. Med tiden ändrades funktioner i byggnaden och likaså planlösning.

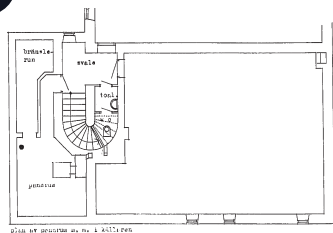
Del av maskinhall som visar väggarnas utseende och material liksom golvet. Till höger i bild syns det stora karaktäristiska fönstret. Bild ca 1940-tal. Källa: Stadsarkivet

Provisorisk maskinhall som uppfördes under 1940-talet belägen där huvudentrén idag är. Ovan den robusta tidigare ytterdörren syns en del av det karaktäristiska glaspartiet på den norra fasaden. I fonden skymtas motsvarande fönster på den södra fasaden. Källa: Stadsarkivet

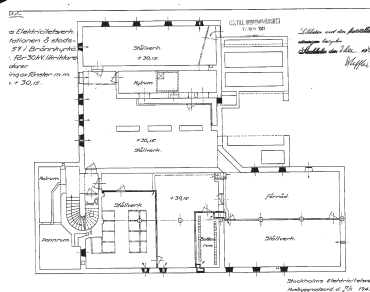
KÄLLARPLAN

1940

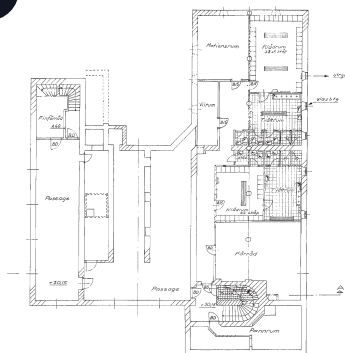
Ändring inom källaren som nu har pannrum, bränslerum och toalett.

1944

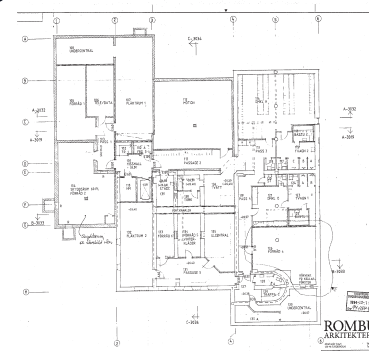
I källarvåningens västra del har ett ställverk tillkommit.

1971

Källarvåningen inreds med nya funktioner såsom tvätttrum, vilorum och motionsrum.

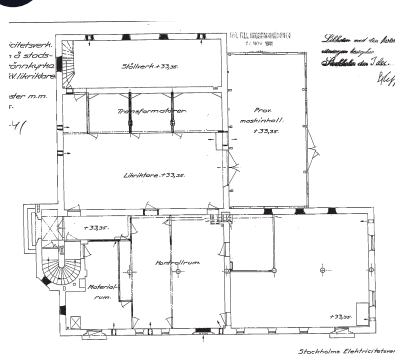
1995

Källarvåningen inreds med omklädningsrum, förråd och fläktrum.

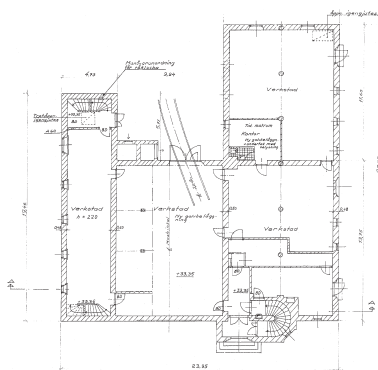
BOTTENPLAN

1944

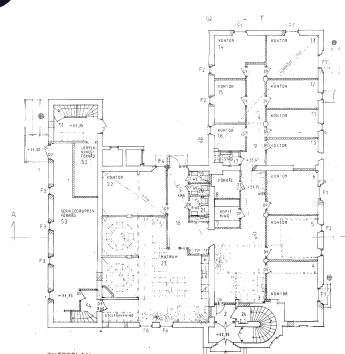
Tillkomsten av ett ställverk i byggnadens västra del innebär att maskinhallen blir mindre. Från maskinhallen nås en provisorisk maskinhall i byggnadens norra del.

1971

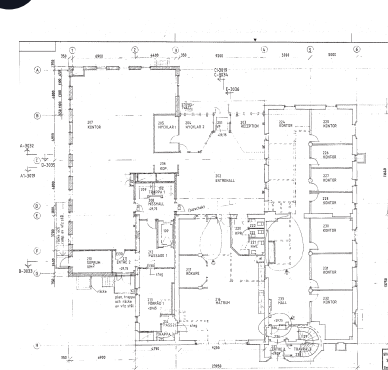
Bottenvåning inreds för verkstadsändamål. Inga större ändringar av planlösning görs.

1982

Ombyggnad till kontor. De tidigare öppna maskinhallarna byggs om till mindre rumsbildningar med enskilda kontorsrum och matrum.

1995

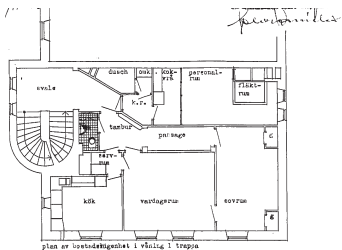

En ny kontorsdel tillkommer liksom ny entréhall. Vissa ombyggnationer sker av äldre byggnadsdelar men karaktären av enskilda kontorsrum placerade utmed korridorerna finns kvar. Delar av den ursprungliga volymens fasader blir till innerväggar.

ÖVERGRIPANDE HISTORIK

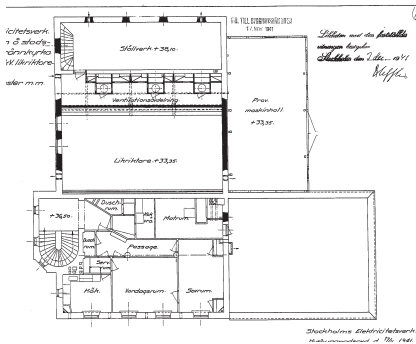
PLAN 1

1940

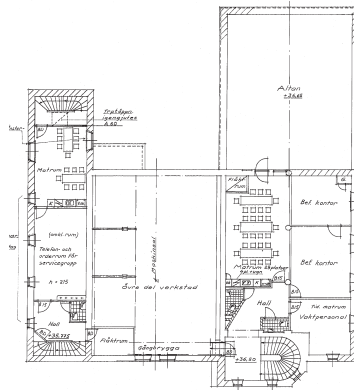
Ritning ombyggnad av lägenhet. På våningsplanet finns även ett personalrum med kokvrå.

1944

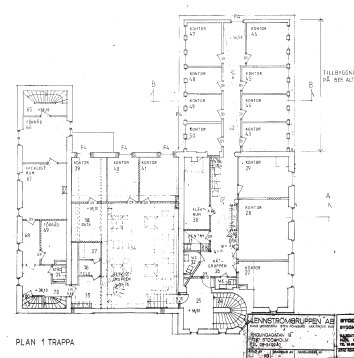
Ställverk tillkommer i byggnadens västra del. Mindre ombyggnationer görs av lägenhet. Exempelvis kapas sovrummet för att skapa en passage till taket på den första tillbyggnaden.

1971

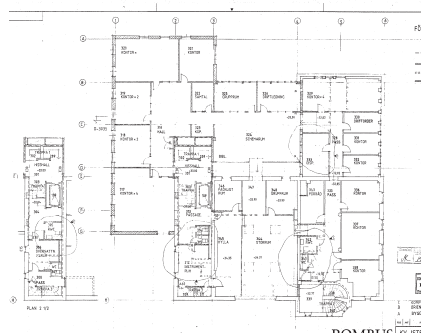
Nya funktioner har tillkommit såsom kontors- och personalutrymmen. Detta innebär förändringar av planlösningen som nu fått mindre rumsbildningar.

1982

Ytterligare ombyggnationer med fler tillkomna kontorsrum. Maskinhallen har delats upp i två våningsplan.

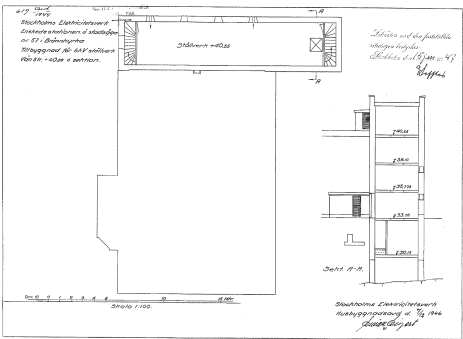
1995

Inga större ombyggnationer har gjorts. Några större kontorsytor har skapats.

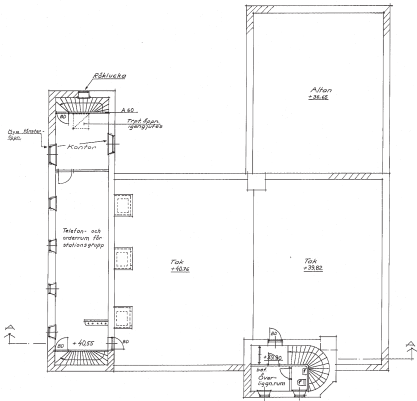
PLAN 2

1944

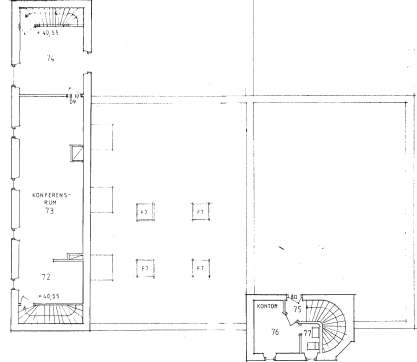
Påbyggnad med ställverk. Utrymmet utgör av ett öppet rum med trappa i södra delen.

1971

Påbyggnaden gör om för administrativa ändamål, såsom telefon och orderrum. Trapphusets översta våningsplan ser ut att vara inredd med en toalett.

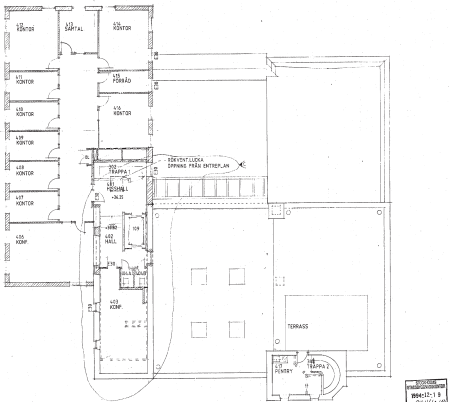
1982

PLAN 2 TRAPPOR

Påbyggnaden inhyser nu ett öppet konferensrum. I trapphusets översta våning har ett kontorsrum tillkommit.

1995

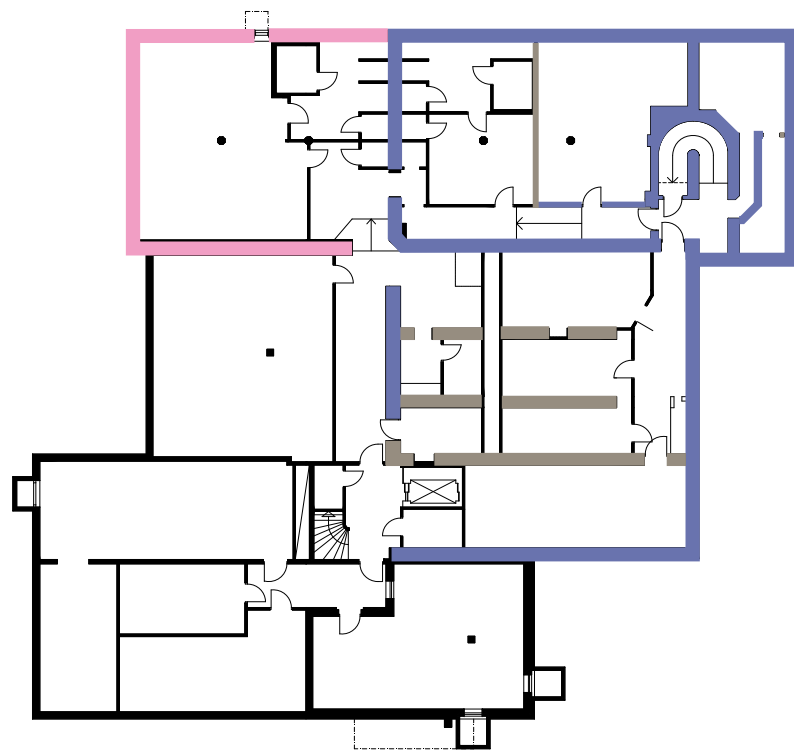

Ny tillbyggnad mot väster inredd med mindre kontorsrum. Denna kopplas samman med det tidigare ställverket vars fasad delvis blir innervägg. Trapphusets översta våning blir pentry.

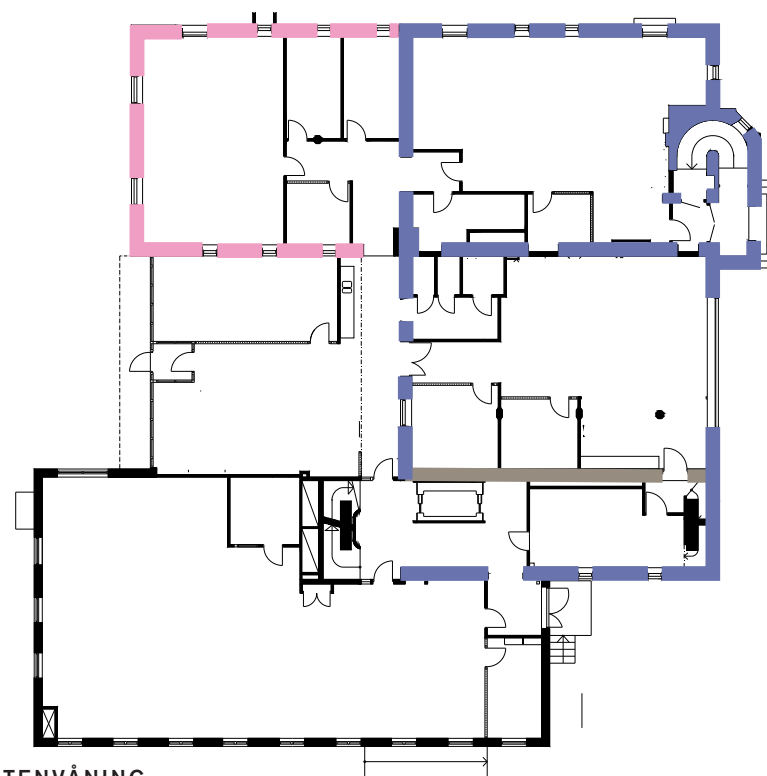
Ombyggnadsarbeten intill Enskedestationen ca 1940-tal. Byggnaden har byggts på med ett våningsplan på den västra gaveln. Påbyggnaden har anpassats väl efter den ursprungliga volymen och är svår att avläsa som tillbyggnad. Källa Stockholms stadsarkiv.

DATERING VÄGGAR

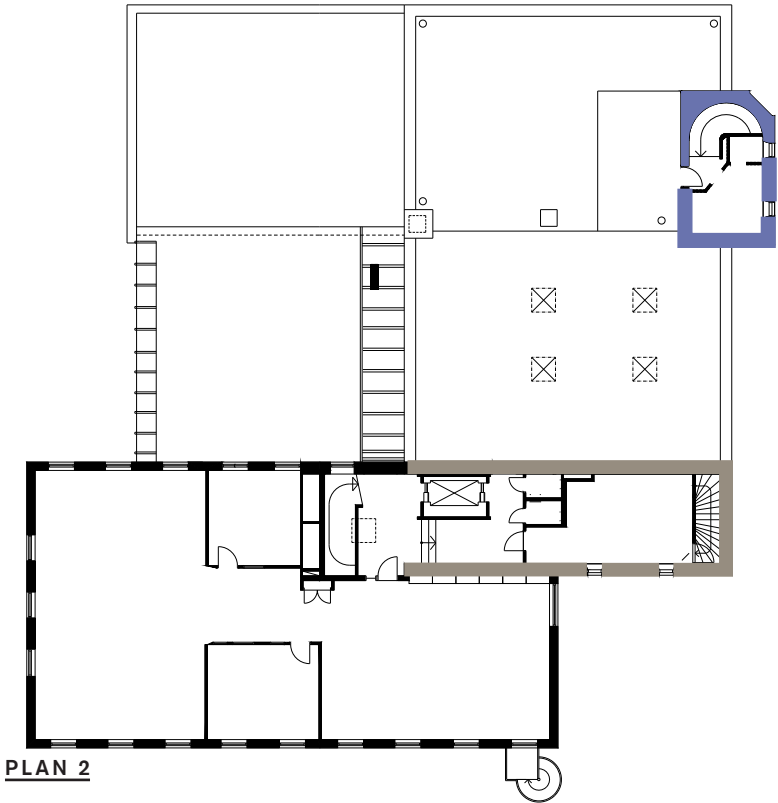
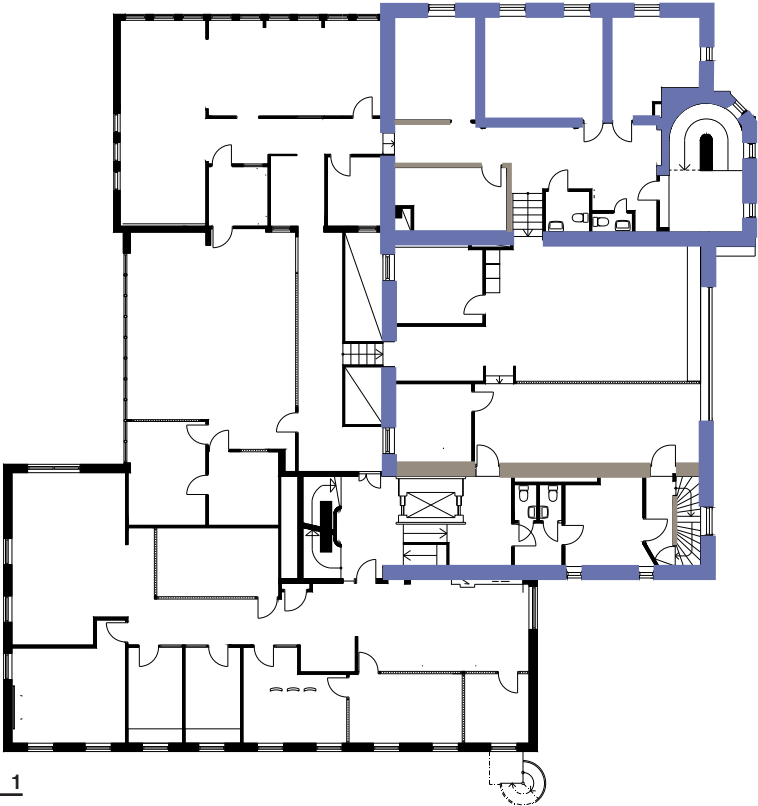

KÄLLARVÅNING

- Ursp. vägg
- Vägg uppförd innan 1930
- Vägg uppförd innan 1945

BOTTENVÅNING

- Urspr. vägg
- Vägg uppförd innan 1930
- Vägg uppförd innan 1945

KULTURHISTORISK KARAKTÄRISERING

I DETTA KAPITEL BESKRIVS:

- ENSKEDESTATIONEN I STADEN

- SIKTLINJER

- EXTERIÖR KARAKTÄR

- INTERIÖR KARAKTÄR

Del av en igensatt öppning som ursprungligen var ett stort fönster på den nordvästra fasaden.

Enskedestationen och omgivande bebyggelse

ENSKEDESTATIONEN I STADEN

Enskedestationen ligger idag intill den befintliga tomtgränsen vilket ger den en framträdande placering i landskapet. På så vis hamnar byggnaden i blickfånget trots att det inom fastigheten finns bebyggelse med motsvarande skala. Det gör att byggnaden lätt kan upplevas från Enskedevägen som löper längs med byggnaden i väst-östlig riktning. Fasadmaterialet i rött tegel är en bidragande faktor till upplevelsen av byggnaden då det avviker från omgivande bebyggelse, liksom den säregna gestaltningen av den södra fasaden med tydlig historisk prägel.

På andra sidan Enskedevägen syns Gamla Enskedes bebyggelse som Enskedestationen ursprungligen försåg med ström vilket skapar ett historiskt samband i närområdet som går att uppleva. Även äldre träd inom fastigheten bidrar till platsens tidsdjup. I övrigt domineras det omgivande landskapet av tillägg från olika tidsskeden vilket ger den en brokig karaktär.

Från norrsidan är inte byggnaden lika lätt att uppleva delvis till följd av topografin. Strax norr om fastigheten höjer sig landskapet och hindrar fria utblickar mot byggnaden. Samtidigt skymmer och dominerar övrig bebyggelse och sentida tillägg inom fastigheten upplevelsen av Enskedestationen.

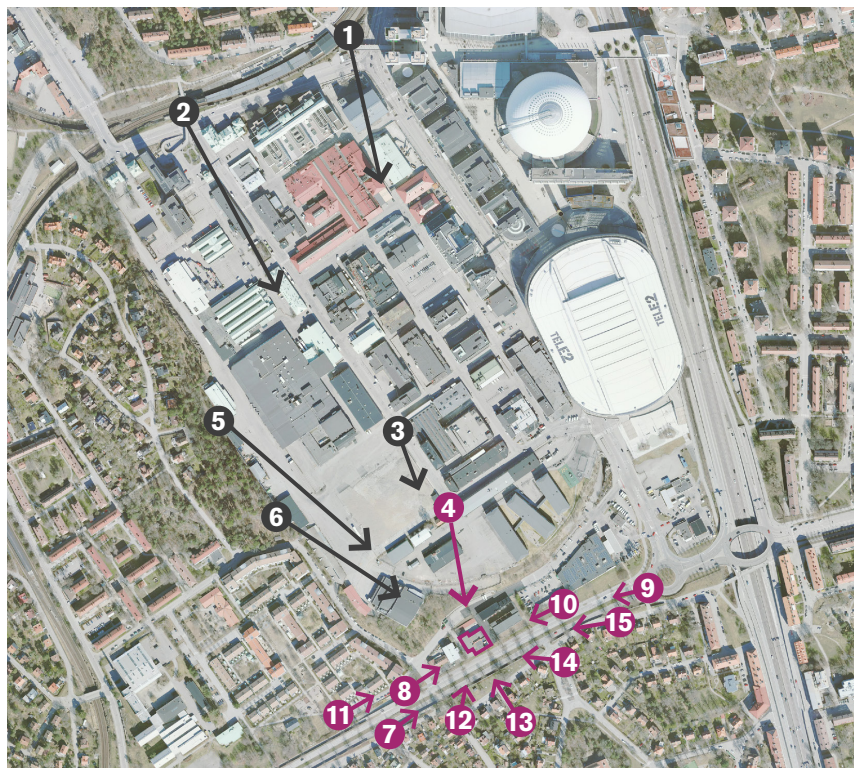

Enskedestationens ursprungliga volym är idag placerad intill gaturummet vilket tillsammans med fasadmaterialet i tegel gör att den lätt urskiljs och hamnar i blickfånget från östlig, västlig och sydlig vinkel. På andra sidan vägen skymtas Gamla Enskedes bebyggelse. Inom fastigheten syns äldre träd däribland björkar som adderar en historisk dimension till landskapet.

Enskedestationen från Enskedevägen 2021.

SIKTLINJESTUDIE

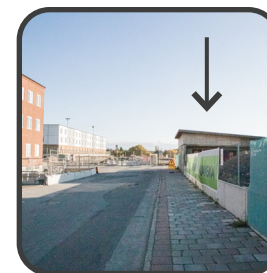
Vyer där byggnaden är synlig är markerade med lila färg

1. Konstgjutarvägen

2. Hallvägen

3. Hallvägen

4. Hallvägen

5. Boskapsvägen

6. Lindevägen

7. Enskedevägen

8. Enskedevägen

9. Enskedevägen

10. Enskedevägen

11. Tränskolevägen

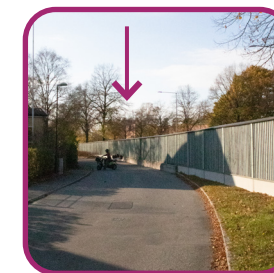
12. Bergkantsvägen

13. Kolonigränd

14. Kolonivägen

15. Enskedevägen

ENSKEDESTATIONENS VISIBILITET

Som framkommer av siktlinjestudien är Enskedestationen, på grund av sin volym och sitt läge, inte framträdande i stadens mellanskala. Siktlinjerna skymms av vegetation, topografiska förutsättningar, bullerplank och andra byggnader.

Det är i den lilla skalan, i direkt närhet till byggnaden, som Enskedestationen framträder. Även i den lilla skalan upplevs byggnadens volym som underordnad, men gestaltningen skiljer sig avsevärt från omkringliggande byggnader. Det medför att Enskedestationen ändå framträder i den nära skalan.

Enskedestationen skymtar bakom träden längst med Enskedevägen, 2021.

BEBYGGELSESTRUKTUR OCH KARAKTÄR

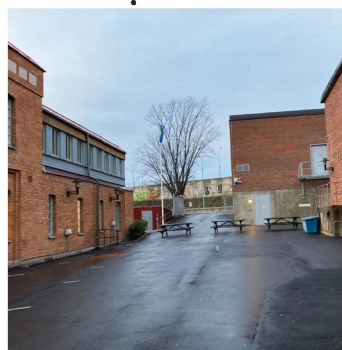
Vy i väst-östlig riktning med Enskedestationen till höger.

Vy från Trädgårdsvägen. Den ursprungliga volymen är svår att uppleva. Landskapet dalar ner mot bebyggelsen.

Grönt stråk längs med fastighetsgräns i väster utgör ett historiskt spår.

Enskedestationen till höger möter senare tillkommen bebyggelse. Fasaderna i tegel håller samman karaktären.

Fastighetens yttre gräns mot söder ramar in med förgårdsmark med äldre träd.

BEBYGGELSE INOM FASTIGHETEN

Enskedestationen 1911 med sentida tillägg

Transformator 1963

Förråds och garagebyggnad 1995

Garagebyggnad 1983

Bebyggelsen inom området domineras av volymer uppförda i tegel vilket tillsammans med gestaltningen ger en industriell karaktär åt bebyggelsen. Sentida tillägg har en något större skala och dominerar upplevelsen inom fastigheten. Marken är asfalterad och byggnaderna är placerade som friliggande volymer med relativt breda avstånd mellan varandra.

Exteriör karaktärisering

ÖVERGRIPANDE GESTALTNING

Den ursprungliga byggnaden är uppförd i en återhållsam nationalromantisk stil. I motsats till detta adderar det spetsbågiga fönstret på den södra fasaden ett visst orientaliskt uttryck till byggnaden. Byggnaden består i sin helhet av den ursprungliga uppbrutna volymen med tillbyggnader från olika tidsskeden där, 1920-, 40-, 80- och 90-talen utgör de huvudsakliga årsringarna. De olika utbyggnadsskedena bygger vidare på den ursprungliga asymmetriska och uppbrutna volymen, där varje årsring adderat ett nytt uttryck. De två första tillbyggnaderna har i hög grad anpassats efter den ursprungliga volymen medan 1980- och 1990-talets tillbyggnader utgör tydliga tillägg på byggnaden som starkt präglats av sin tids stiluttryck.

Byggnaden är i sin helhet uppförd i 2–3 våningar med källarvåning. Fasaderna är i huvudsak klädda med rött tegel även om vissa andra fasadmateriäl förekommer såsom glas och panel. Byggnaden har till följd av flertalet tillbyggnationer flera olika fönstertyper men domineras av stående rektangulära enlufts-fönster och rektangulära tvålufts-fönster. Fönsternas spretiga uttryck hålls samman av snickerier i en grågrön kulör. Byggnaden kröns av ett flackt tak, klätt i rödfärgad plåt med ett kort brutet fall, en utformning som även anammats av de senare tillbyggnaderna vilket håller samman den annars brokiga karaktären.

URSPRUNGLIGA BYGGNADEN

Den ursprungliga byggnadsdelens karaktär upplevs särskilt väl från sydlig riktning. I blickfånget hamnar det stora glaspartiet, centralt placerat på fasadens något lägre mittel. Glaspartiet är småspröjsat, har en spetsbågig utformning och ett understycke i natursten. Även sedd från östlig riktning framgår byggnadens ursprungliga äldre

karaktär.

Den ursprungliga byggnaden står på en sockel i murad, grovhuggen natursten. Sockeln avgränsas från tegelfasaden med ett horisontellt gående band i natursten. Natursten används även för att accentuera utvalda vinklar på den asymmetriskt uppbyggda fasaden. Till övrig fasadutsmyckning hör ett längs takfoten gående band som dekorerats med rektangulära slätputsade blinderingar.

Byggnaden har småspröjsade rektangulära två- och enlufts-fönster. Flertalet är försedda med spröjs. Samtliga fönster har markerats med mönstermurade överstycken. Det gör att även igensatta fönster går att avläsa. Fönsterna har en asymmetrisk placering.

Byggnaden har ett framträdande trapphus på den södra fasadens östra del som skjuter upp över takfoten. I anslutning till denna finns en perspektivportal uppförd i en modern tolkning med ett geometriskt uttryck. Entrédörren är i trä och kröns av ett stickbågigt överstycke i mönstermurat tegel med en överdimensionerad slutsten med en relief. Till entrén leder en trappa i natursten. Ytterligare två tidigare entréer finns på den östra fasaden som är igensatta men vars tidigare placering går att avläsa genom kvarvarande perspektiveffekt, utformad i tegel, som ursprungligen omgav entrédörrarna.

TILLBYGGNAD INNAN 1930 MED PÅBYGGNAD FRÅN 1980-TALET

Den första tillbyggnaden utgörs av en låg volym anpassad i sin gestaltning efter den ursprungliga byggnaden vad gäller fasadmateriäl och fönsternas utformning och dimensioner. Tillbyggnadens låga volym i ett plan sträcker sig i nordlig

riktning och har både underordnats och anpassats efter den ursprungliga byggnaden. Tillbyggnaden har en påbyggnad från 1980-talet som tydligt avviker från tillbyggnaden med panelklädda fasader och ospröjsade fönster som avviker i dimension, utformning och placering från tillbyggnaden. 1980-talets påbyggnad följer dock tillbyggnadens skala och proportioner och har den ursprungliga volymens takform vilket gör att den inte upplevs som dominerande och kan samtidigt lätt att avläsa som ett sentida tillägg.

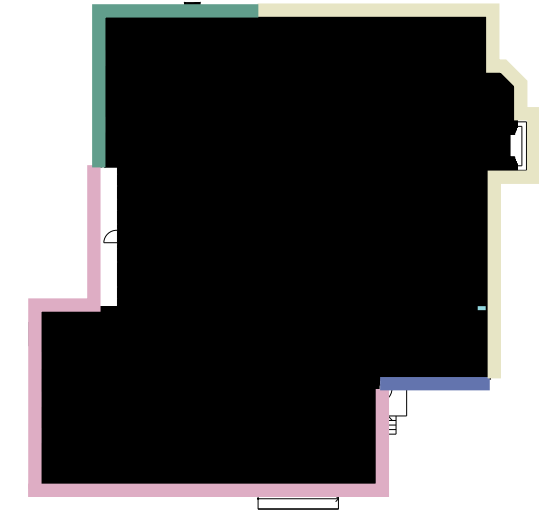
1940-TALET PÅBYGGNAD

Påbyggnaden utgörs av en höjning av den västra gaveln med en våning. Detta våningsplan skjuter över takfoten på den ursprungliga byggnaden. Trots det är tillägget modest med en noga avvägd gestaltning då den i höjd och proportion sammanfaller med trapphuset på byggnadens sydöstra del. Påbyggnaden har i likhet med den ursprungliga volymen försetts med ett band längs takfoten utsmyckad med blinderingar vilket gör den identisk med motsvarande på den ursprungliga byggnaden.

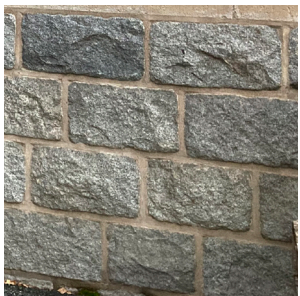
1990-TALET TILLBYGGNADER

Tillbyggnaderna dominerar den norra och östra fasaden och utgörs av en tillbyggd kontorsdel i tre våningar med fasader i tegel samt ett entréparti i två våningar. Entrépartiet utgör huvudentré med glasade fasader och vars våningsplan åtskiljs med plåtklädda takfall. Entrédörren domineras av generösa glaspartier.

Kontorsdelen är förskjuten från den ursprungliga byggnaden, indragen i söder och utskjutande mot norr där den är sammanbyggd med entrépartiet. Kontorsdelen har en låg betongsockel som markeras med mönstermurat tegel. Ytterligare ett band med mönstermurat tegel löper längs fasadens mitt. Byggnaden har rytmiskt placerade tvålufts-fönster vilket ger den ett sammanhållet uttryck.

MATERIALPALETTE

Grovhuggen natursten

Rött tegel

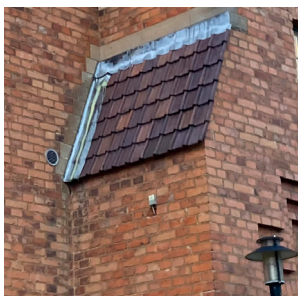

Betong

Plåt

KARAKTÄRSSKAPANDE BYGGNADSDELAR

Utskjutande del från entréparti i form av en strävpelare markerad med natursten och ett enkupigt tegelklätt fall.

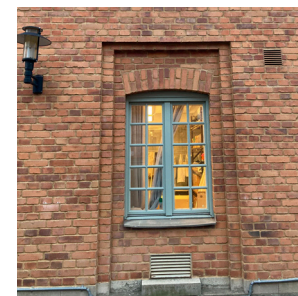
Småspröjsat spetsbågigt glasparti med understycke i natursten med inskription. Mönstermurat överstycke.

Perspektivportal med en otraditionell utformning. Nedre del i natursten. Stickbågigt dörröverstycke med mönstermurat tegel och slutsten i form av ornamnet.

Framträdande trapphus med ett avfasat hörn med indraget mittparti för perspektiv effekt. Bakom skymtas en murad skorsten.

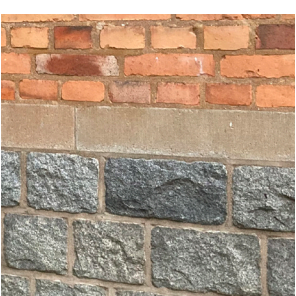

Ursprunglig omfattning till dörr med perspektiveffekt som knyter an till den tidigare huvudentrén, men med förenklat uttryck.

FASADDETALJER

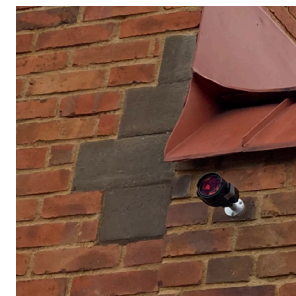
Putsade blindingar i band längs takfot.

Sockel avgränsas med horisontellt band i slåthuggen natursten.

Småspröjsat stickbågigt fönster med mönstermurat överstycke.

Slåthuggen natursten för att accentuera fasadpartier.

Sentida mönstermurning.

Byggnadens södra fasad domineras av den ursprungliga volymen där det spetsbågiga glaspartiet hamnar i blickfånget. Även det asymmetriskt placerade trapphuset med portal är framträdande. Flertalet fönster är igensatta men går av avläsa

Interiör karaktärisering

Enskedestationen präglas av en variation av rumsbildningar från olika skeden med olika funktioner och arkitektoniska inslag. Särskilt påtagliga är inslagen i postmodernistisk anda som ett resultat på de ombyggnationer som gjordes under 1980- och 1990-talen, då byggnaden bytte funktion. Detta tar sig uttryck i exempelvis sentida ytskikt, trappor, och fönster. Även mer moderna ombyggnationer har satt sin prägel på byggnaden framför allt i den mer öppnare planlösningen med öppna kontorslandskap. I byggnadens ursprungliga del finns också bevarad ursprunglig planlösning, material och byggnadsdetaljer som vittnar om byggnadens tidsdjup. Det framgår främst på källarvåningens utformning och planlösning, den tidigare entrén med vindfång och tambur, trapphuset och planlösningen på plan 1.

Källarvåningen har i huvudsak behållit sin ursprungliga karaktär. Här finns få dagsljuskällor vilket ger ett mörkt och instängt intryck tillsammans med slutna utrymmen och långa, smala korridorer. Väggarna består främst av vitmålad betong. Även golven är i betong. Innertaket består av tunnvalv i den ursprungliga delen och i 1920-talets tillbyggnad har innertaket valv men med modernare utformning. I källaren finns även andra byggnadsdelar som bidrar till dess äldre karaktär, såsom äldre utrymningstrappor, betongpelare med avfasade hörn, järndörr och fundament till en kolpanna.

URSPRUNGLIG BYGGNADSDEL

På bottenvåningen i den ursprungliga byggnadsdelen, innanför den tidigare huvudentrén finns en ett välbevarat vindfång och tambur med murade tegelväggar, golv klädda med keramikplattor, en dekorativt utformad nisch, ursprungliga fyllningsdörrar, foder och golvsocklar. Sammantaget ger dessa utrymmen ger en tydlig känsla av byggnadens ursprungliga gestaltning. Dock har kopplingar till den tidigare maskinhallen brutits då dörrar satts igen

vilken även ger tamburen en mer sluten känsla.

Den tidigare maskinhallen nås från senare tillbyggnader. Utrymmet är uppdelat i två våningsplan vilket begränsar upplevelsen av det spetsbågiga glaspartiet på den södra fasaden som tidigare utgjorde utrymmets huvudsakliga ljuskälla. I detta utrymme finns idag ett café på bottenvåningen och en öppen kontorsdel på den övre våningen.

Från vindfånget leder en trappa upp till plan 1 som tidigare inrymde en arbetarbostad. Våningen har i stora drag behållit den ursprungliga planlösningen med en centralt placerad korridor, med rum utmed sidorna. Rummen ger trots dominerande sekundära ytskikt ett äldre intryck genom exempelvis ursprungliga fönster, snickerier, innertak med hålkål och ursprungliga fyllningsdörrar. Även trapphuset med sin mjukt svängda form, steg i natursten och det smäckra handräcket i trä, typiskt för 1910-talet, bidrar till byggnadens äldre karaktär liksom trapphusets ursprungliga ljuskällor med profilerade snickerier och välvda, profilerade fönsterbrädor. Trappan leder slutligen upp till mindre utrymmen på plan. Här finns karaktärsskapande ursprungliga fönster.

1920-TALET'S TILLBYGGNAD MED 1980-TALET'S PÅBYGGNAD

Bottenvåningen liksom 1980-talets påbyggnad har båda idag karaktären av moderna kontorsrum med både enskilda kontorsrum och öppna kontorslandskap. Ytskikten är moderna liksom planlösningen. Enbart fönsterna med snickerier och dimensioner samt betongpelare med avfasade hörn på bottenvåningen utgör äldre bevarade byggnadsdelar med historisk prägel. Både bottenvåning och plan 1 nås genom den ursprungliga volymen men även genom den tillbyggda entréhallen på byggnadens norra sida.

MATERIAL

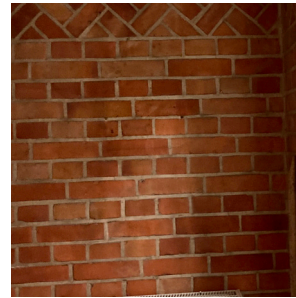
Marmorplattor

Kalksten

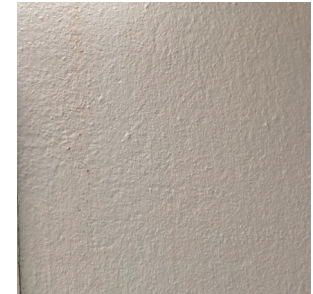
Gjuten betong

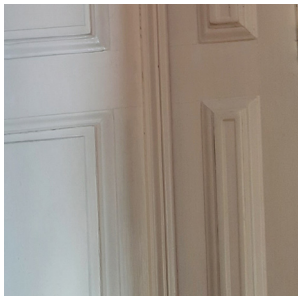
Tegel

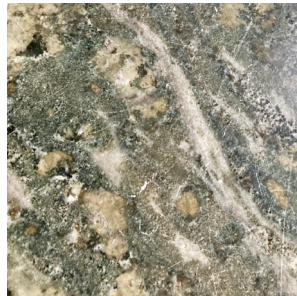
Målat tegel

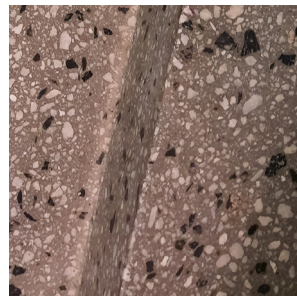
Puts

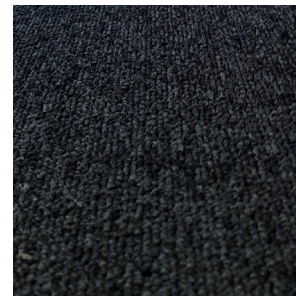
Trä

Natursten

Terazzo

Heltäckningsmatta

Plastmatta

1940-TALETS TILL/OMBYGGNAD

Byggnadsdelen utgörs av en rektangulär del som avskilts från den ursprungliga volymen. Även ett våningsplan tillkom i samband med ombyggnationen. Det innebär att byggnadsdelen enbart har fönster mot väster. Dessa utgörs av stående mindre rektangulära fönster. De flesta av fönsterna har en nisch i betong medan vissa är försedda med fönsterbrädor i trä med ett så kallat "virrvarr" mönster. I övrigt har fönsterna en modern prägel.

Mellan våningsplanen i denna byggnadsdel finns en småskalig trappa i trä som bär 1940-talets uttryck i sin enkla men väl gestaltade utformning med för tiden karaktäristiska räcken i svart smide. På de skilda våningsplanen finns idag exempelvis pentry och snickerirum vilket bidrar till att de nya funktionerna satt sin sentida prägel på utrymmena.

1990-TALETS UTBYGGNAD

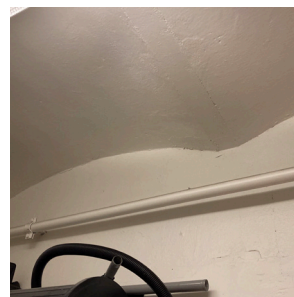
1990-talets utbyggnad består av två delar, dels av den relativt öppna entréhallen och den tillbyggda kontorsdelen.

Entréhallen glasade fasader mot norr och ansluter till den ursprungliga byggnadsvolymen vilket går att avläsa genom den ursprungliga tegelfasaden som gjorts om till en innervägg. Teglet är övermålat med vit färg men konturerna av mönstermurat tegel är ännu synliga. Entréhallen har en central funktion genom vilken man leds ut till byggnadens olika delar.

Kontorsdelen har ett modernt uttryck med öppna kontorsytor blandat med mindre kontorsrum. Sentida ytskikt präglar samtliga våningsplan med heltäckningsmattor och ljudisolerade innertak. Fönsterna uttrycker 1990-talets stilideal. I anslutning till kontorsdelen finns en sentida trappa som idag fungerar som primärtrappa som leder mellan samtliga våningsplan.

I denna del av byggnaden har man i viss mån använt sig av mer i byggnaden historiskt förekommande material såsom fönsterbrädor och golv i natursten och handledare i trä.

URSPRUNGLIGA DETALJER

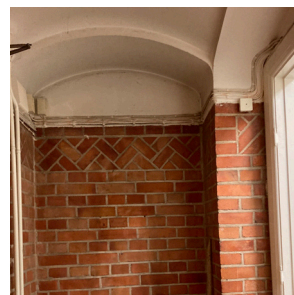
Tunnvalv.

Fundament efter kolpanna.

Ursprunglig profilerad golvsöckel.

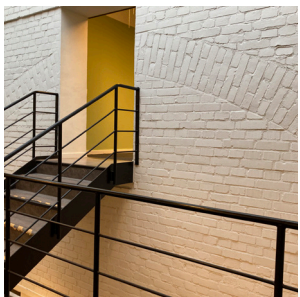
Nich i hall. Väggar i tegel med mönstermurat band.

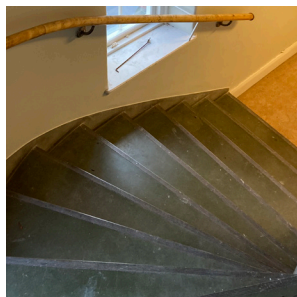
Ursprungligt räck.

Profilerat dörrfoder.

Inbyggt fasadparti i tegel med mönstermurning.

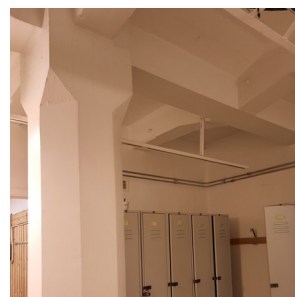
Gjuten betongtrappa.

Innertak med hålkäl.

Murad nisch.

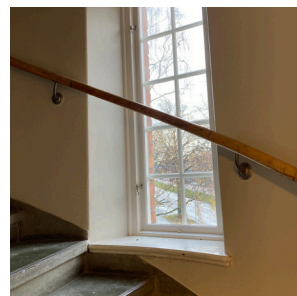
Pelare med avfasade hörn.

Fyllningsdörr med glaspartier i färgat mönsterpressat glas och spröjs.

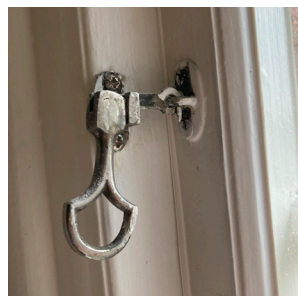
Dörrtryck.

Ursprungligt fönster med profilerad fönsterbräda i trä.

Del av räcke i smide med smäcker utformning.

Fönsterhake. Profilerade snickerier.

Ursprungligt gångjärn.

Valv i källaren.

Valv från trol. 1940-tal.

Ursprunglig profilerad golvsockel.

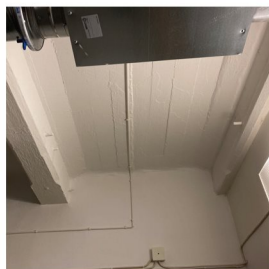

Nich i hall. Väggar i tegel med mönstermurat band.

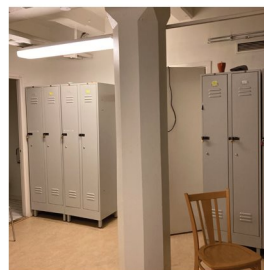
Ursprungligt trappsteg.

KÄLLARVÅNING

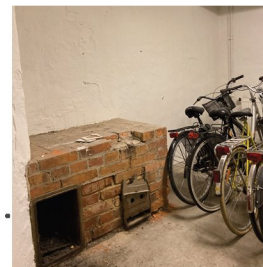

Valv med en modernare utformning.

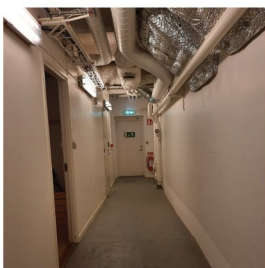
Urspr. tunnvalv.

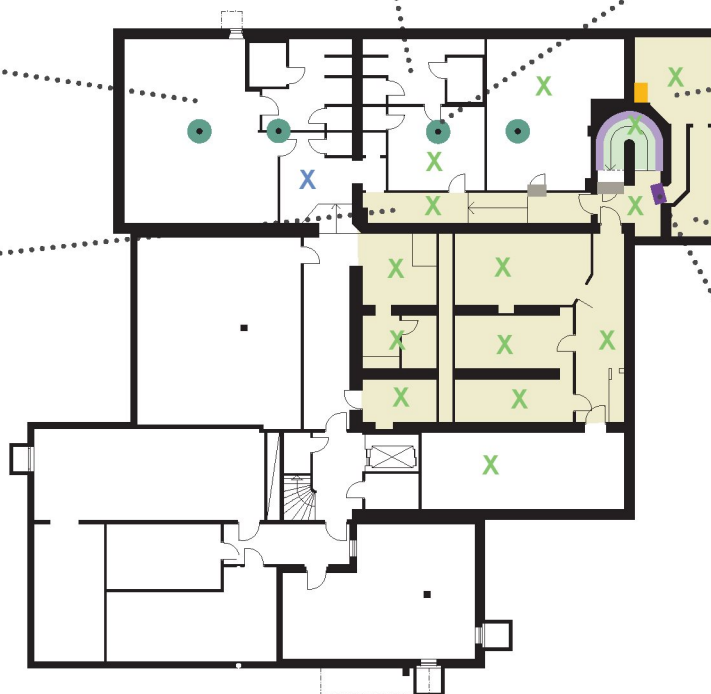
Betongpelare med avfasade hörn.

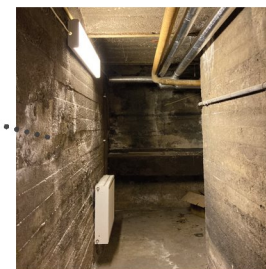
Fundament till kolpanna

Långsmal korridor med tekniska installationer i tak.

Vissa avvikelser kan förekomma på källarvåning då alla utrymmen inte undersöktes vid platsbesök

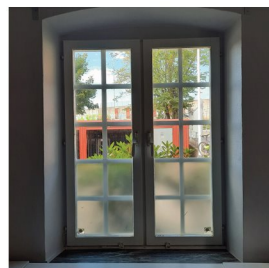
Tidigare kolrum.

Järndörr.

- Fast inredning/byggnadsdetalj
- Betong golv
- Gjuten trappa med plastmatta
- Urspr. trappprälle
- Urspr. dörr
- Urspr. dörrfoder
- X Tak med valv
- X Urspr. tak med tunnvalv
- Pelare i betong

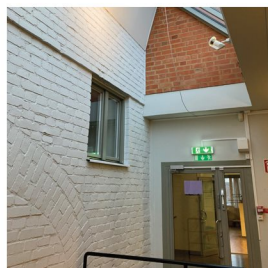
BOTTENPLAN

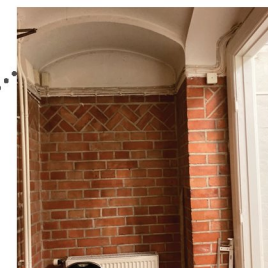
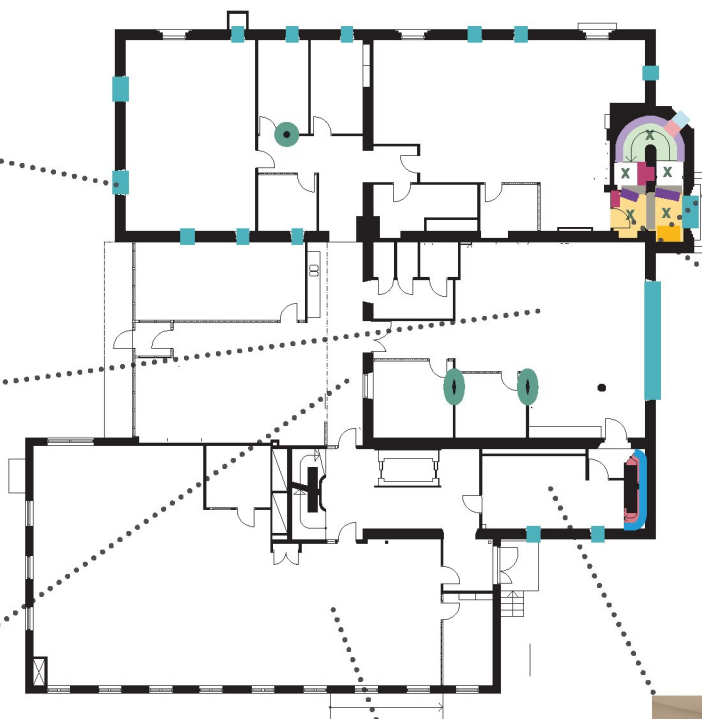
Urspr. fönsteröppning
med sentida fönster.

Matsal i tidigare
maskinrum. Glaspartiet
har delats av med ett
våningsplan.

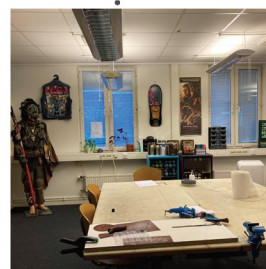
Ursprunglig fasad i
tegel är idag innervägg.
Mönstermurning är
synlig.

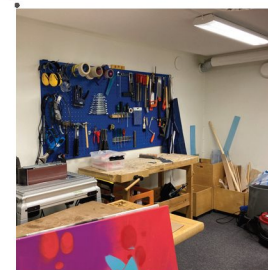
Dekoratив nisch i
vindfånget.

Golv belagd med
marmorplattor
möter ursp. dörr
med foder samt
ursp. golvsockel.

Rum med moderna
ytskikt.

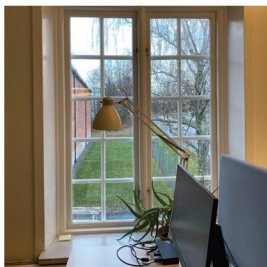

Verkstadsrum med mo-
derna ytskikt.

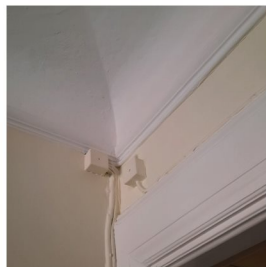
- Fast inredning/byggnadsdetalj
- Urspr. marmorplattor
- Trappa 1940-tal
- Gjuten trappa med plastmatta
- Urspr. trappräcke
- Trappräcke 1940-tal
- Urspr. dörr
- Urspr. dörrfoder
- Urspr. golvsockel
- Urspr. dörr/fönsterläge
- Urspr. fönster
- Urspr. fönsterbräda
- X Urspr. tak
- O Pelare i betong

PLAN 1

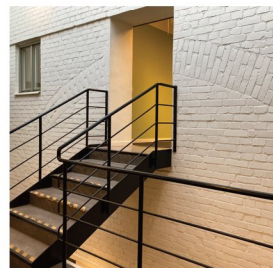
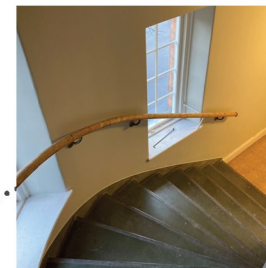
Urspr. fönster med snickerier.

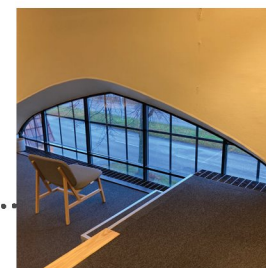
Urspr. dörrfoder och hålkärl vid tak.

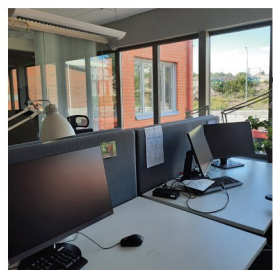
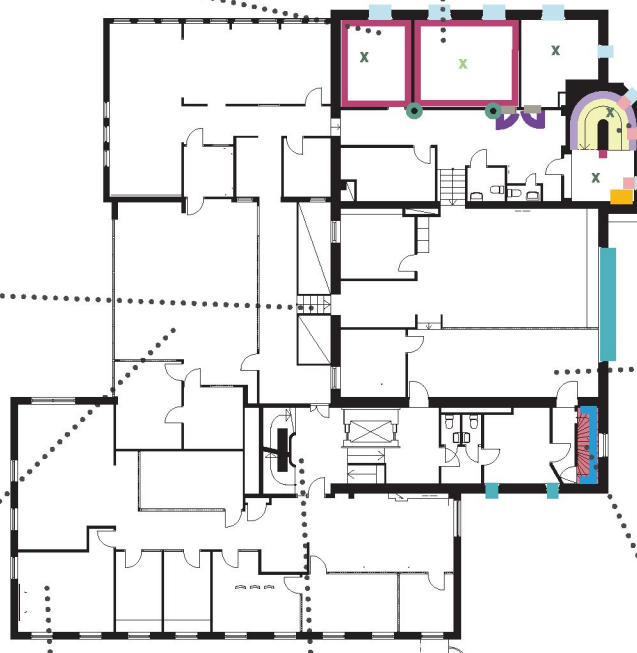
Trappa i betong med ursprungligt räcke i trä.

Ingång till den tidigare maskinhallens övre plan. Ursprunglig fasad är idag innervägg.

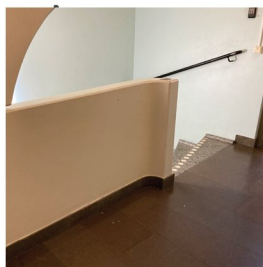
Övre våning av tidigare maskinhall med glaspartiets övre del synligt.

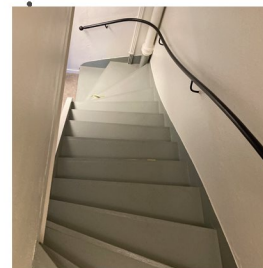
Öppet kontorsrum från 1990-talet med fönster i förband.

Kontorsrum med sentida karaktär.

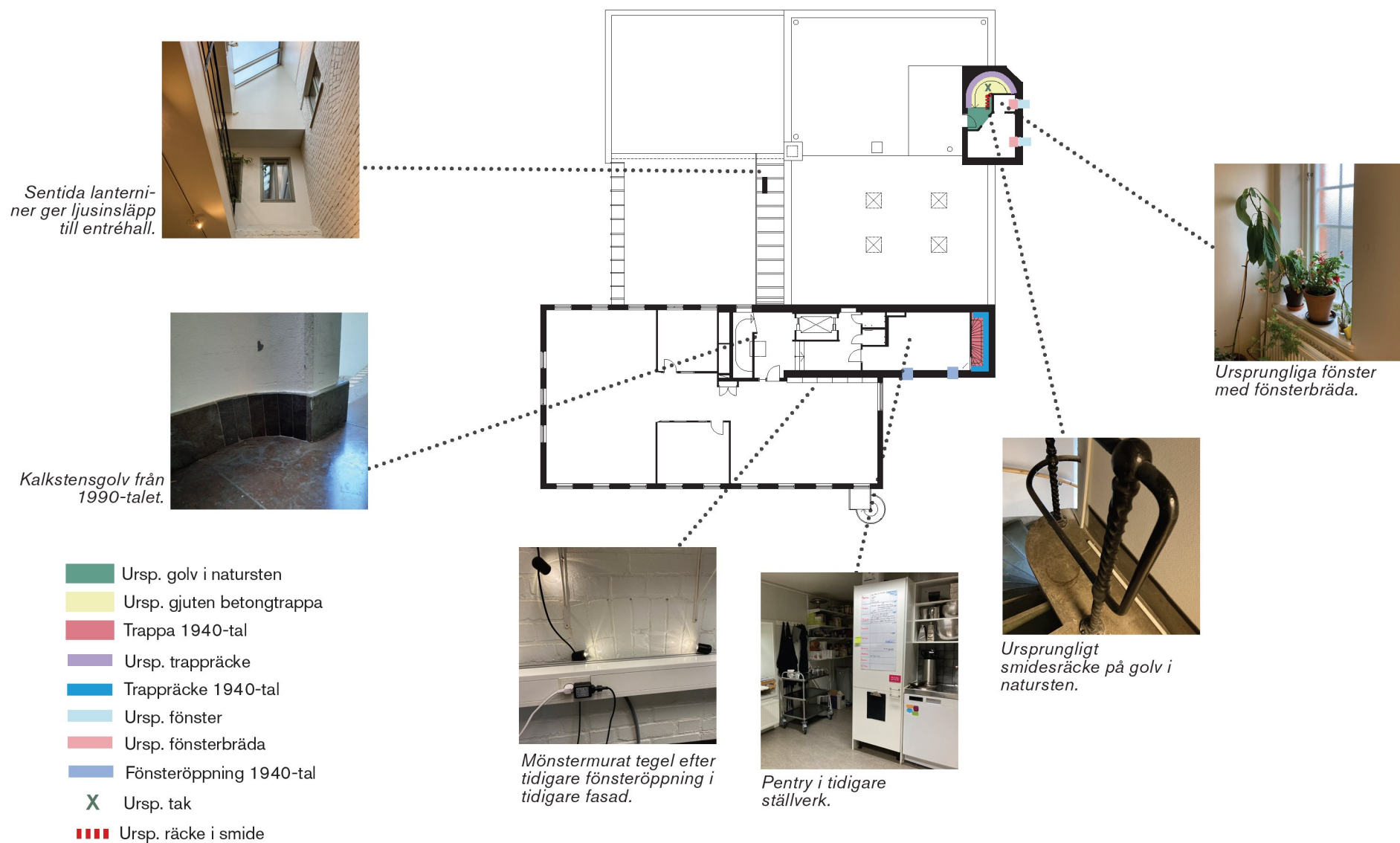
Trappa från 1990-talet.

Trappa till tidigare ställverk uppförd under 1940-talet.

- Fast inredning/byggnadsdetalj
- Urspr. gjuten trappa
- Trappa 1940-tal
- Urspr. trappräcke
- Trappräcke 1940-tal
- Urspr. dörr
- Urspr. dörrfoder
- Urspr. golvssockel
- Urspr. dörr/fönsterläge
- Urspr. fönster
- Urspr. fönsterbräda
- X Urspr. tak
- X Urspr. tak med hålkål
- O Pelare i betong

PLAN 2

KULTURHISTORISK VÄRDE

I DETTA KAPITEL BESKRIVS:

- PLATSENS BÄRANDE BERÄTTELSE

- KULTURHISTORISK VÄRDERING

Detalj från kolkällaren, 2021. Idag finns det inte mycket kvar av interiören som speglar byggnadens ursprungliga användning.

Platsens bärande berättelse

BRYTPUNKTEN

Det går inte att klarlägga om det är Ferdinand Boberg eller Gustaf de Frumerie som ritat Enskedestationen. Sannolikt har de båda samarbetat. Det finns ett tydligt släktskap mellan Enskedestationen och Lillsjöstationen, som är ritad av de Frumerie. Samtidigt bär Enskedestationen spår av Bobergs förkärlek för orientalism.

Boberg kom under det tidiga 1910-talet att kritiserats kraftigt för att inte anamma nationalromantiken och de mer strikta stilarna som banade väg för 1920-talsklassismen. Bobergs sista stora uppdrag var NKs kontorshus, därefter slutade Boberg i ren ilska att ta sig an uppdrag.

Enskedestationen speglar brytningstiden mellan olika arkitektoniska ideal, med inslag av falnad orientalism och stråk av nationalromantik.

DET NYA SAMHÄLLET SKA BYGGAS MED ELEKTRICITET

Syftet med att bygga Enskedestationen var dels att förse Slakthusområdet med el, men även att förse det nya bostadsområdet Enskede med den nya tidens ljus- och värmekälla.

Slakthusområdet byggdes för att ge möjligheter till ett mer hygieniskt sätt att hantera kött. Anläggningen var i toppklass för sin tid och inspiration hade hämtats från Union Stock Yard i Chicago. Inom området fanns både elektrisk belysning samt kyl- och värmesystem. Det var med andra ord en för sin tid högteknologisk anläggning.

Enskede trädgårdsstad, ritad av Per Olof Hallman 1907, var banbrytande i sitt slag. Det var en trädgårdsstad med engelsk förebild. Den småskaliga bebyggelsen skulle gärna placeras i närheten av en industri, för att minska avstånd till arbetsplatsen. Samtidigt kunde de små trädgårdarna ge förutsättningar för stadsodling. Enskede trädgårdsstad var den första trädgårdsstaden i Sverige. Således var även den i framkant vad gällde stadsplanering.

Den nya tiden krävde nya industrier och bostäder. Allt skulle drivas och byggas med elektricitet, varför Enskedestationen att spela en central roll i utbyggnaden av två av Stockholms spjutspetsområden.

Elektricitetsverkets ursprungliga volym. På den östra gavlen syns de ursprungliga dörrarna som idag är igensatta. Källa Stockholms stadsarkiv

Kulturhistorisk värdering

KULTURHISTORISKT VÄRDE

GENERELLT

Det kulturhistoriska värdet är sammansatt av många olika delvärden, där alla delvärden inte har samma tyngd. De olika värdena kan förstärkas eller minskas beroende på vilka åtgärder i närområdet som sker.

MILJÖSKAPANDE VÄRDE

Enskedestationen är, med sin placering och volym, inte tydligt framträdande i sin miljö. I den direkta närmiljön bedöms byggnaden ändå ha ett betydande miljöskapande värde genom sin karaktäristiska fasad mot Enskedevägen.

ARKITEKTONISKT VÄRDE

Den ursprungliga byggnadsvolymen har stora arkitektoniska kvaliteter med en väl avvägd gestaltning. De tillbyggnader som gjorts över tid har utförts med skiftande kvalitet. Sammantaget medför det att byggnaden bedöms ha ett visst arkitektoniskt värde, där värdet är högre för vissa byggnadsdelar och lägre för andra.

INDUSTRIHISTORISKT VÄRDE

Ingen produktionsteknisk utrustning finns kvar inne i byggnaden idag. Vidare är det rum där maskineriet fanns inte längre möjligt att uppleva i sin helhet eftersom ett bjälklag byggts som förhindrar upplevelsen av det ursprungliga rummets rymd. Trots ovanstående bedöms byggnaden ha ett visst industrihistoriskt värde, som del i utbyggnaden av Stockholms elnät.

KONTINUITETSVÄRDE

Kontinuitetsvärdet kan kopplas till om en byggnad har kvar sin användning eller hur den förhåller sig till den föränderliga staden. Enskedestationen har sedan många år tillbaka inte kvar någon produktion och kopplingen till Slakthusområdet är svår för gemene man att förstå. Kontinuitetsvärdet bedöms därför som i stort sett obefintligt.

ARKITEKTURHISTORISKT VÄRDE

Även om det inte går att fastställa vilken arkitekt som i huvudsak ritat Enskedestationen bedöms den ha ett högt arkitekturhistoriskt värde. Byggnaden speglar på ett tydligt sätt brytpunkten mellan olika arkitektoniska stilideal och är en av de sista byggnader som Ferdinand Boberg varit involverad i att rita. Sammantaget ger det Enskedestationen en särställning i Stockholms arkitekturhistoria och ett betydande arkitekturhistoriskt värde.

BYGGNADSHISTORISKT VÄRDE

Det byggnadshistoriska värdet kan dels spegla att en byggnad är oförändrad, dels att den präglas av olika förändringar. Enskedestationens exteriör präglas i hög grad av de tillbyggnader som byggnaden genomgått. Genom att förändringarna är avläsbara och speglar olika tiders arkitektoniska och restaureringsteoretiska förhållningssätt har byggnaden ett visst byggnadshistoriskt värde. Det är dock viktigt att notera att tillbyggnaderna är av skiftande arkitektonisk kvalitet och några av de befintliga tillbyggnaderna kan bedömas vara förvanskande.

SAMHÄLLSHISTORISKT VÄRDE

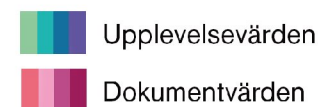
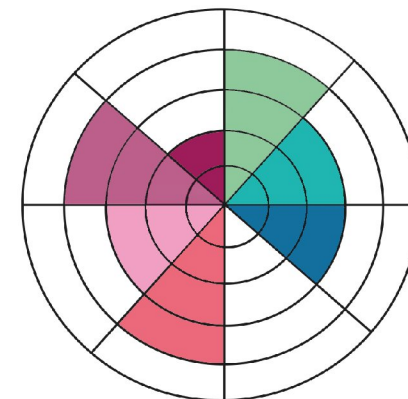
Byggnaden av Enskedestationen var väsentligt för att driva samhällsutvecklingen i Stockholm framåt. Idag tar vi elektricitet för givet, men i början av 1900-talet var det fortfarande en nymodighet. Utbyggnaden av elnätet var avgörande för att det industriella samhället skulle kunna utvecklas vidare. Som en viktig del i denna utveckling besitter Enskedestationen ett betydande samhällshistoriskt värde.

AUTENTICITET

De många om- och tillbyggnaderna har satt spår i byggnaden. Interiört finns få ursprungliga delar kvar. Exteriören kan till viss del upplevas som väl sammanhållen men bär tydliga spår av förändring. Autenticiteten bedöms därför som låg.

SAMMANVÄGD BEDÖMNING

Trots att byggnaden är kraftigt till- och ombyggd speglar byggnaden ett viktigt skede i Stockholms och Enskedes utveckling. Sammantaget bedöms därför byggnaden motsvara kraven på en sådan särskilt värdefull byggnad som avses i PBL 8 kap 13 §.

UTTRYCK FÖR KULTURHISTORISKT VÄRDE

Kulturvärden kan vara både materiella och immateriella. Därför kan de komma till uttryck på olika sätt, där de materiella värdena på många gånger är enklare att avläsa än de immateriella värdena. Exempel på immateriella värden är för Enskedestationen kontinuitetsvärdet samt det samhällshistoriska värdet. Dessa speglas inte genom fysiska uttryck, istället är de en del av Stockholms historiska berättelse.

Nedan redovisas hur de olika materiella kulturvärdena kommer till uttryck. Vissa fysiska delar av en byggnad kan vara uttryck för flera olika värden.

MILJÖSKAPANDE VÄRDE

Uttryck för det miljöskapande värdet är:

- Ursprungsbyggnadens volym samt volymerna på de tillbyggnader som är utförda fram till och med 1940-talet.
- Förgårdsmarken, som enligt arkivfoton är ursprunglig.
- Byggnadens förhållande till omgivande träd.

ARKITEKTONISKT VÄRDE

Uttryck för det arkitektoniska värdet är:

- Ursprungsbyggnadens tegelfasader med fönster- och dörrsättning enligt gyllene snittet samt mönstermurning kring ursprungliga port- och dörröppningar.
- Frisen vid takfoten, med putsade detaljer, på byggnadsvolymer fram till och med 1940-talet.
- Granitsockel med ovanliggande kalstensband på byggnadsvolymer fram till och med 1940-talet.
- Det flacka taket med bruten takfot. I detta avseende menas formen på taket och takfoten, inte själva takmaterialet som är sentida.

INDUSTRIHISTORISKT VÄRDE

Uttryck för det industrihistoriska värdet är:

- Det stora fönstret mot Enskedevägen.
- Vapentavlan i sten med St. Erik, vilken symboliserar att byggnaden är uppförd av Stockholms stad.
- Det putsade partiet under fönstret mot Enskedevägen, med Enskedestationens namn.

ARKITEKTURHISTORISKT VÄRDE

Uttryck för det arkitekturhistoriska värdet är:

- Den strikta gestaltningen med drag av nationalromantik och tidig klassicism.
- Det stora fönstret mot Enskedevägen, med orientaliska influenser.

BYGGNADSHISTORISKT VÄRDE

Uttryck för det byggnadshistoriska värdet är:

- De olika tillbyggnaderna, där volymerna från till och med 1940-talet bedöms ha störst värde.
- Tunnvalven i källaren.

AUTENTICITET

Uttryck för det arkitektoniska värdet autenticitet är:

- Ursprungsvolymens fasad mot Enskedevägen.
- Trapphallen på bottenvåningen i den ursprungliga entrén.
- Hålkärl och fotlister i ett av rummen på plan 1.

Bruten takfot och flackt tak

Tillbyggnad från 1940-talet
med förband vid takfoten

Förband vid takfoten

Fönstersättning enligt
gyllene snittet

Industrifönster med
orientalisk inspiration

Rött tegel

Söckel med granit och över-
liggande sandstensband

Förgårdsmärk

Entrétrappa av granit

Entréparti omgivet av mönstermurning
och inmurad vapentavla

FÖRVALTA, FÖRSTÄRKA, UTVECKLA

I DETTA KAPITEL BESKRIVS:

- MÖJLIGHETERNAS RUM

- FÖRVALTA, FÖRSTÄRKA, UTVECKLA

Möjligheternas rum

De historiska spåren, platsernas berättelser och de karaktärsdrag som vi idag upplever i stadsmiljön bidrar till att skapa det sammantagna kulturhistoriska värdet. Genom att identifiera värdena och deras olika möjligheter att *förvaltas, förstärkas och utvecklas* kan strategier för transformation genereras. När kulturvärdena ses som en resurs kan de bli en positiv del i utvecklingen av såväl byggnader som områden.

MÖJLIGHETERNAS RUM

De förslag som ges på vilka delar som bör förvaltas, förstärkas och utvecklas utgår från den historiska kontexten samt det aktuella dagsläget när analysen skrivs. Förvanskning kan uppstå som resultat av både enskilda och kumulativa åtgärder. Det är därför viktigt att i en förändringsprocess analysera effekten av ett förslags enskilda och sammantagna effekter. En god regel är dock att så långt som möjligt försöka respektera ursprungliga och befintliga karaktärsdrag samt att försöka lyfta berättelserna som bygger upp det kulturhistoriska värdet.

All bebyggelse har ett kulturhistoriskt värde, men alla värden har inte samma tyngd. Ett kulturhistoriskt värde utesluter därmed inte att förändringar kan ske, men förändringarna kan ha mer eller mindre inverkan beroende på förutsättningarna på den specifika platsen.

FÖRVALTA

Förvaltning innebär inte något förbud mot förändring, all bebyggelse som inte är museal måste kunna tillåtas att utvecklas. Däremot innebär förvaltning att de utpekade delarna idag berättar en stark berättelse. Förändringar bör ske med försiktighet för att inte förlora berättelsen och karaktärsdragen.

FÖRSTÄRKA

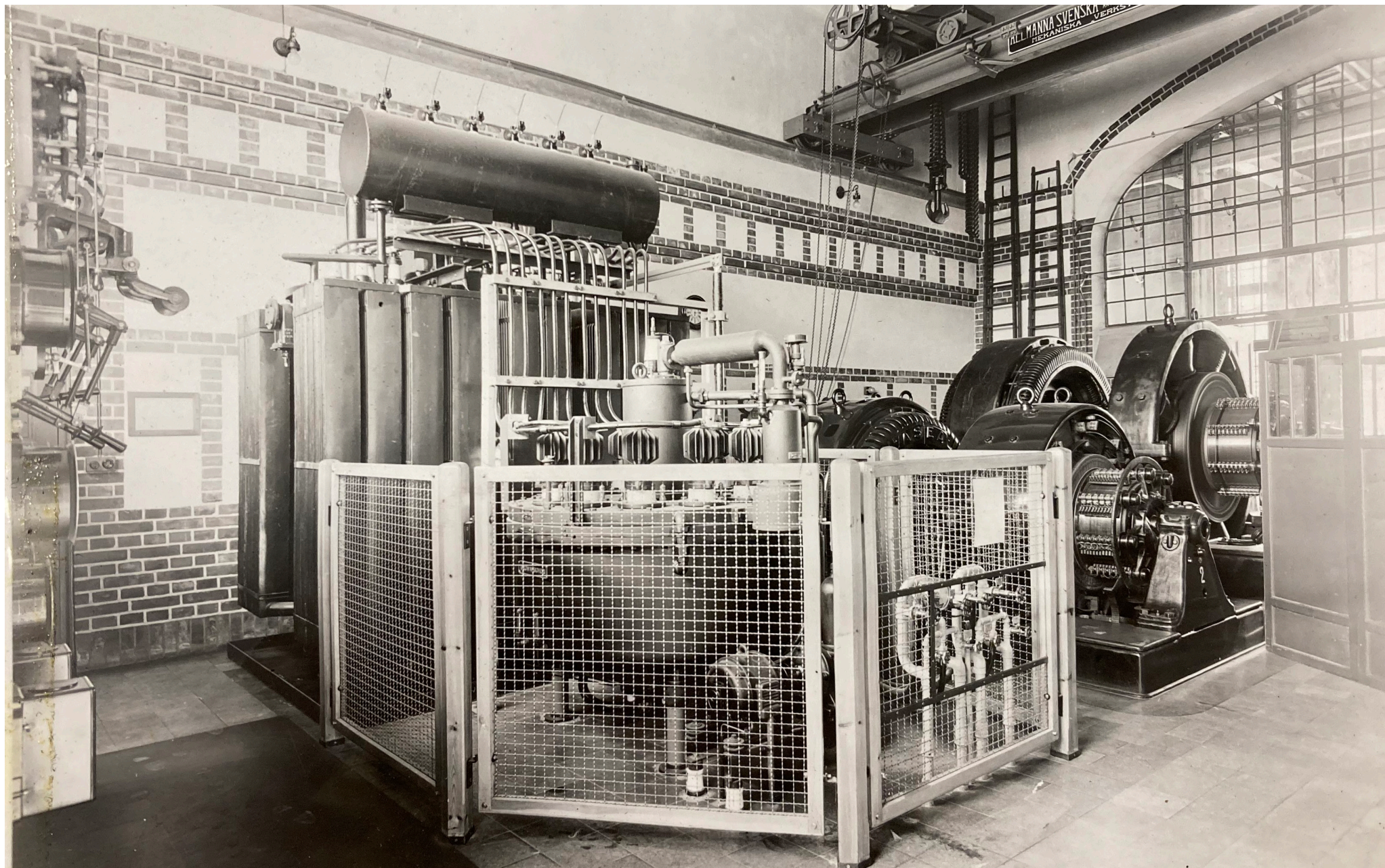
Karaktärsdrag och berättelser som har varit viktiga för områdets framväxt kan vara dolda eller otydliga. För att förstärka den historiska väven kan olika berättelser behöva lyftas.

Förstärkning av ett karaktärsdrag eller en berättelse kan ske på olika sätt, t.ex. genom aktivering av tidigare aktiva platser eller genom att tillgängliggöra berättelserna och historien genom appar.

UTVECKLA

Om tidigare karaktärsdrag och berättelser helt har gått förlorade, eller om tidigare tillägg är så dominerande att viktiga karaktärsdrag och berättelser inte går att urskilja kan platsen behöva utvecklas. Utvecklingen innebär generellt mer genomgripande förändringar än en åtgärd som är förstärkande. T.ex. kan ändringar av vägstrukturer ses som utveckling.

All stadsbebyggelse utvecklas kontinuerligt, bl.a. genom tillkommande volymer. Addering av volymer kan ske i linje med tidigare, historiska, tillägg och har då möjlighet att bli en naturlig del i stadsmiljöns utveckling. Den typen av tillkommande volymer kan stärka de kulturhistoriska värdena.

Del av maskinhall som visar väggarnas utseende och material liksom golvet. Till höger i bild syns det stora karaktäristiska fönstret. Bild ca 1940-tal. Källa: Stadsarkivet

Förvalta, förstärka, utveckla

FÖRVALTA

Tegelfasad med mönstermurning

Den ursprungliga byggnadsvolymen, samt de volymer som tillkommit fram till och med 1940-talet, har gedigna tegelfasader. Kring de ursprungliga port- och dörröppningarna finns mönstermurningar som bör förvaltas väl. På samma sätt bör takfris med blinderingar, putsytan nedanför det stora industrifönstret samt vapenskölden ovanför den ursprungliga entrén förvaltas väl.

Fönster

Majoriteten av alla fönster i byggnadskomplexet är utbytta. I huvudtrapphuset som vetter mot Enskedevägen finns dock ett antal fönster som kan vara ursprungliga. Eftersom ursprungsritningar saknas går det idag inte att fullständigt fastställa dimensioner och utförande på de ursprungliga fönstren. En rekommendation är dock att de byggnadsvolymer som är uppförda innan 1940-talet har spröjsade träfönster. De stora industrifönstren kan däremot utföras som stålpartier, dock spröjsade.

FÖRSTÄRKA

Ta upp icensatta öppningar

Fasaderna på byggnadsvolymer fram till och med 1940-talet har genomgått flera förändringar. Bland annat har källarfönster samt fönster i tegelfasaderna satts igen. Även äldre dörröppningar på den östra fasaden har satts igen. Att åter ta upp dessa öppningar kan bidra till att förstärka den historiska gestaltningen.

Grönskan kring byggnaden

Av äldre fotografier framgår att Enskedestationen planerades med omgivande grönska. Idag finns ytterst lite grönska kvar kring byggnaden. Det är önskvärt att förstärka upplevelsen av grönska kring byggnaden. Någon rekonstruktion av tidigare trädgårdsanläggning behöver inte eftersträvas.

Industrihallen

Om möjligt bör det senare tillagda mellanbjälklaget i industrihallen tas bort, för att förstärka även det interiöra intrycket av att byggnaden ursprungligen hade ett industriellt ändamål.

UTVECKLA

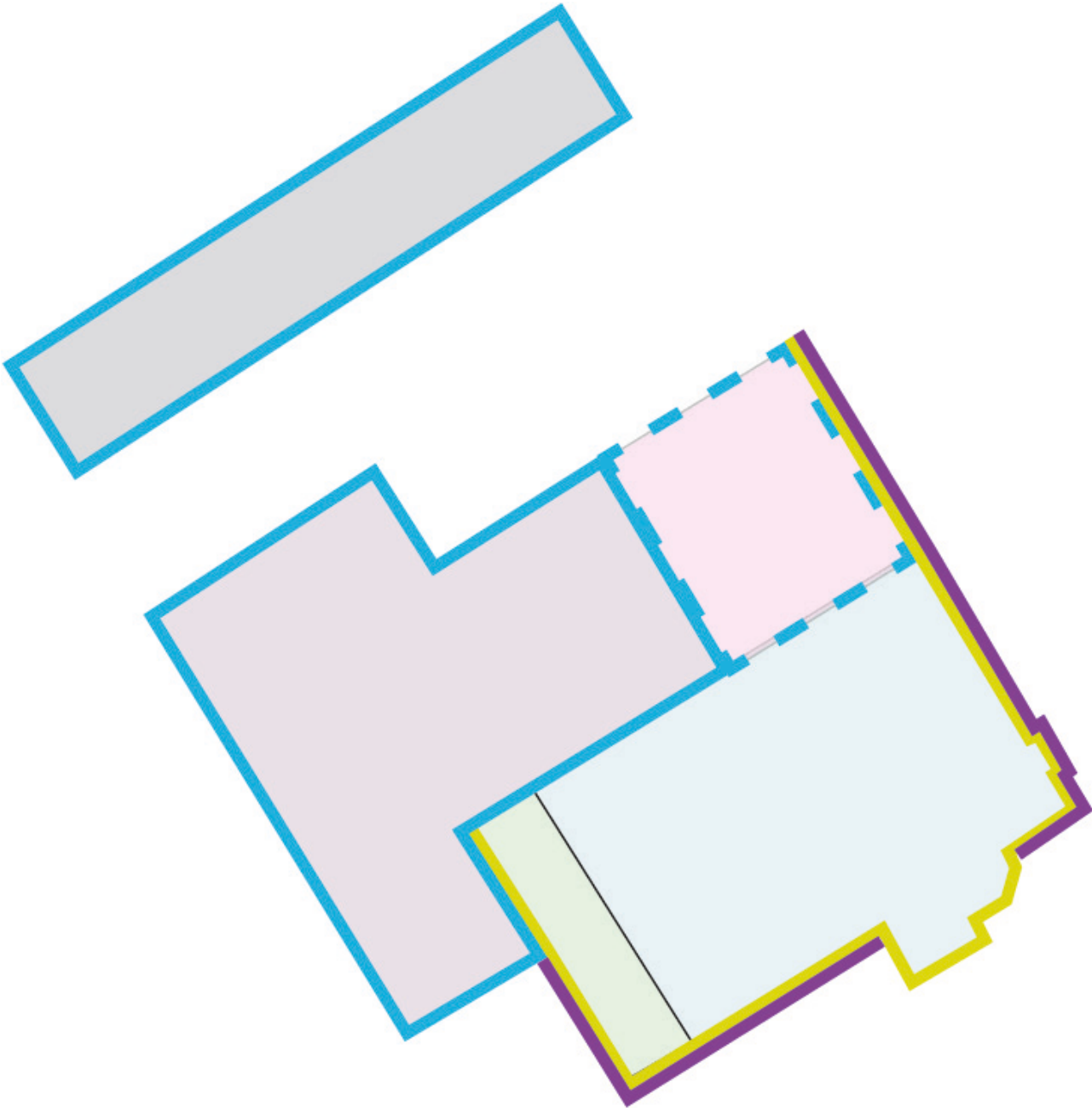
Byggnadsvolymer från 1980-talet

Under 1980-talet byggdes en enklare förrådsbyggnad norr om tegelkomplexet. Förrådsbyggnaden bedöms inte besitta något större kulturhistoriskt värde, den är inte del i fastighetens bärande berättelser och bidrar inte till att stärka upplevelsen av själva Enskedestationens kulturhistoriska värde. Platsen bedöms därför kunna utvecklas och den aktuella byggnaden kan ersättas med en annan byggnadsvolym.

Under 1980-talet uppfördes en envånings tillbyggnad på tegeltillbyggnaden från ca 1927. Tillbyggnaden från 1980-talet uppfördes utan större arkitektonisk ambition och utan att ta hänsyn till befintliga karaktärsdrag. Sammantaget bedöms tillbyggnaden från 1980-talet förvanskande. Volymen kan ersättas med en ny volym. Det är dock viktigt att tillkommande volym respekterar de volymer som är uppförda fram till och med 1940-talet avseende volym och materialitet.

Byggnadsvolymer från 1990-talet

Under 1990-talet revs delar av tillbyggnaden från 1940-talet för att ge plats åt en ny volym. Byggnadsvolymer från 1990-talet är typisk för sin tid och har en gestaltning som till viss del försöker anpassa sig till den ursprungliga byggnaden. Däremot innebär tillbyggnaden från 1990-talet att den ursprungliga byggnadsvolymer till stora delar har byggts in vilket avsevärt försvårar möjligheterna att uppleva Enskedestationen. Tillbyggnaden kan därför ses som förvanskande och det är därför möjligt att ta bort den. I detta läge bör i så fall ingen ny byggnadsvolym uppföras.

- FÖRVALTA
- FÖRÄNDRA
- UTVECKLA
- UTVECKLA ÖVERLIGGANDE VOLYM

Källor

LAGRUM

Plan- och bygglagen (2010:900), PBL

ARKIV

ArkDes-Digitalt museum

Tekniska museet

Stockholms stadsarkiv

Stockholms stadsmuseum

Stockholmskällan

ATA - Riksantikvariämbetet

Bebyggelseregistret - Riksantikvarieämbetet <http://www.bebyggelseregistret.raa.se>

Kungliga Bibloteket

Lantmäteriet historiska kartor

Stadsbyggnadskontorets arkiv

TRYCKTA

Enskede Årsta Hembyggsförening, *Enskede 100 år*, 2007

Svenska elektricitetsverks föreningen, 1903-1923

Malmström Birgit, Stockholms elektricitetsverk 1892-1942

Rahm C.O., *Stockholms elektricitetsverk som*

kraftleverantör för stadens och ortens industri, Stockholm 1923

Elektricitetsverkets utveckling, Stockholms elektricitetsverk, 1913

Reppen Laila, Björk Cecilia, Nordling Lars, Så byggdes staden, 2018

Caldenby Claes, *Att bygga ett land: 1900-talets svenska arkitektur*, 1998

Stockholms stads slakthus och saluhallsstyrelse, *Stockholms stads slakthus och kreatursmarknad, en berättelse över anläggningens utförande*, 1914

